Sanna Rantakangas

Kotitalouksien velkaantumiskehitys Suomessa 2000-luvulla

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Taloustieteen pro gradu -tutkielma
Taloustieteen maisteriohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO
Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Tekijä: Sanna Rantakangas
Tutkielman nimi: Kotitalouksien velkaantumiskehitys Suomessa 2000-luvulla
Tutkinto: Kauppatieteiden maisteri
Oppiaine: Taloustiede
Työn ohjaaja: Juuso Vataja
Valmistumisvuosi: 2024 **Sivumäärä:** 70

TIIVISTELMÄ:

Yksityisen sektorin velkaantuminen on kasvanut merkittävästi viime vuosikymmeninä johtaen kotitalouksien velkaantumisasteen kaksinkertaistumiseen vuosituhannen alusta. Asuntoluotot ja kotitalouksien osuudet asuntoyhtiölainoista ovat kasvaneet erityisen voimakkaasti muodostaen tällä hetkellä suurimman osan kotitalouksien lainavastuista. Lainojen keskikoot ovat suurentunut ja lainantakaisinmaksuajat pidentyneet viimeisen 20 vuoden aikana kasvattaen kotitalouksien velkaantumiseen liittyviä riskejä.

Kotitalouksien velkaantumisen kasvun taustalla vaikuttavat muun muassa 1980-luvulla alkanut rahoitusmarkkinoiden vapautuminen sekä euron käyttöönoton myötä laskeneet lainakustannukset. Globaaliin finanssikriisin saakka jatkunut positiivinen talous- ja työllisyyskehitys kasvatti kotitalouksien tuloja mahdollistaen niiden lisävelkaantumisen. 2010-luvulla alkanut ennätysmatalien korkojen kausi piti lainanhoitokulut pitkään hyvin kohtuullisina myös korkeammin velkaantuneilla kotitalouksilla. Varallisuuserien, kuten asuntojen, hintojen nousu on kasvattanut niiden vakuusarvoja mahdollistaen osaltaan kotitalouksille aiempaa suurempien lainojen saannin.

Erilaisilla sääntelyuudistuksilla on tavoiteltu kotitalouksien liiallisen velkaantumisen hallintaa. Makrovakausvälineistä kysyntäperusteisella asuntoluototuksen enimmäisluototussuhteella määritellään paljonko kotitalous voi korkeintaan saada asuntolainaa vakuuksiaan vastaan. Suomessa ei ole toistaiseksi otettu käyttöön pakottavia tulosidonnaisia makrovakausvälineitä, joilla voitaisiin säädellä kotitalouksien osalta myös muuta kuin asuntoluotonantoa. Viimeisimpänä viranomaisvälineenä toimii huhtikuun 2024 alussa käyttöönotettu Positiivinen luottorekisteri, jonka tarkoituksena on hillitä kotitalouksien ylivelkaantumista ja tarjota luotonantajille aiempaa parempi kokonaiskuva luotonhakijoiden velka- ja tulotilanteesta.

Kotitalouksien kasvanut velkaantuneisuus on herättänyt huolta velkaantumiskehityksen kestävyydestä pidemmällä aikavälillä. Kotitalouksien velkaantumisen tunnuslukujen tarkastelu paljasti kotitalouksien joukosta ryhmiä, joiden velkaantuneisuus oli kasvanut Suomessa huolestuttavalle tasolle. Jo vuonna 2021 ennen talouteen iskeneitä kustannus- ja korkoshokkeja pienituloiset ja etenkin matalan nettovarallisuuden omaavat velalliskotitaloudet pitivät hallussaan runsaasti velkaa suhteutettuna niiden varallisuuteen. Myös kotitalouksien velka-tulosuhde kasvoi useimmilla velallisryhmillä vuodesta 2014 vuoteen 2021. Kohonneiden tunnuslukujen taustalla vaikuttavat muun muassa kotitalouksien tulo- ja varallisuuskehityksen velkamääriä hitaampi kasvuvauhti.

AVAINSANAT: Kotitalouksien velkaantuminen, Ylivelkaantuminen, DTA, DTI, DSTI

Sisällys

1 Johdanto 6

2 Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa 9

2.1 Kotitalouksien lainakannan kehitys ja jakauma 10

2.2 Velkaantuneisuus ikäryhmittäin 17

2.3 Kotitalouksien velkaantumisen kasvuun vaikuttaneita tekijöitä 21

3 Kotitalouksien velkaantumisen vaikutukset 24

3.1 Velkaantuneisuuteen liittyvät riskit 24

3.2 Taloudellinen haavoittuvuus 27

3.3 Ylivelkaantuminen 30

3.4 Kotitalouksien velkaantumisen hallinta 33

3.5 Talousshokkien vaikutukset kotitalouksiin 38

4 Kotitalouksien velkaantumisen tunnuslukujen kehitys 44

4.1 Velka-varallisuussuhde, DTA 45

4.2 Velka-tulosuhde, DTI 50

4.3 Velanhoitorasitus, DSTI 56

5 Johtopäätökset 62

Lähteet 65

Kuviot

Kuvio 1. Kotitalouksien velkaantumisaste 2000Q1–2023Q4 (Tilastokeskus, 2024). 9
Kuvio 2. Kotitalouksien euromääräinen kokonaislainakanta 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a). 10
Kuvio 3. Kotitalouksien lainakannan jakauma 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a). 11
Kuvio 4. Lainakannan 12 kuukauden muutos 2004–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a). . 12
Kuvio 5. Asuntolainakanta kuukausittain 2003–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a). 13
Kuvio 6. Kotitalouksien osuus asuntoyhtiölainoista 2000Q1–2023Q4 (Tilastokeskus, 2024). 14
Kuvio 7. Kulutusluotto- ja opintolainakantojen kehitys 2003–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a). 15
Kuvio 8. Muiden lainojen kannan kehitys 2011–2024 (Suomen Pankki, 2024b). 16
Kuvio 9. Lainakanta ikäryhmittäin 2002–2022 (Tilastokeskus, 2023). 18
Kuvio 10. Keskiarvovelat ikäryhmittäin 2002–2022 (Tilastokeskus, 2023). 20
Kuvio 11. Kotitalouksien korkean velkaantuneisuuden aiheuttama negatiivinen kierre taloudessa (Suomen Pankki, 2023b). 25
Kuvio 12. Kotitalouksien laina- ja talletuskannan kehitys 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a). 37

Taulukot

Taulukko 1. Ulosoton velallisjakauma syntymävuosittain 31.12.2023 (Ulosotto, 2024). 32
Taulukko 2. Mediaani velan suhde varallisuuteen tuloryhmittäin (ECB, 2023). 45
Taulukko 3. Mediaani velka-varallisuussuhde nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023). 47
Taulukko 4. Mediaani velan suhde omaisuuteen ikäryhmittäin (ECB, 2023). 48
Taulukko 5. Mediaani velka-tulosuhde tuloluokittain (ECB, 2023). 50
Taulukko 6. Käytettävissä oleva rahatulo tuloryhmittäin 2014–2022 (Tilastokeskus, 2023). 52
Taulukko 7. Mediaani velka-tulosuhde nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023). 53
Taulukko 8. Mediaani velka-tulosuhde ikäryhmittäin (ECB, 2023). 54

Taulukko 9. Mediaani velanhoitorasitus tuloryhmittäin (ECB, 2023). 57

Taulukko 10. Mediaani velanhoitorasitus nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023). 58

Taulukko 11. Mediaani velanhoitorasitus ikäryhmittäin (ECB, 2023). 59

1 Johdanto

Kotitaloussektorin velkaantuneisuus on kasvanut vauhdilla viime vuosikymmeninä. Suomessa kotitalouksien velkaantumisaste kasvoi pitkään ja saavutti huippunsa vuoden 2022 alussa, jonka jälkeen se on alentunut. Kotitalouksien kasvanut velkaantuminen on identifioitu yhdeksi avainhaavoittuvuudeksi taloudelle, sillä lainakustannusten noustessa aiempaa velkaantuneemmat kotitaloudet saattavat joutua leikkaamaan kulutustaan lisäten kokonaiskysynnän vaimentumista ja pahentaen siten talouden supistumista (Kärkkäinen ja Silvo, 2023). Kerrannaisvaikutusten kautta alun perin velalliskotitalouksien ongelmat voivat kertautua taloudessa aiheuttaen ongelmia myös muilla sektoreilla.

Kotitalouden velan suhde reaalitalouteen on monimutkainen johtuen sen erilaisista vaikutuksista talouteen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Lyhyellä aikavälillä velka mahdollistaa kotitalouksien kulutuksen tasaamisen eri periodien välillä lisäten taloudellista aktiviteettia. Ongelmallista on se, että pidemmällä aikavälillä kotitalouksien kasvavalla velkaantumisella on mm. talouskasvua hidastavia vaikutuksia tehden sen tason seuraamisesta tärkeää viranomaisille. (Byrialsen ja Raza, 2020)

Kotitalouksien velkaantuneisuuden vaikutukset eivät olleet suuren tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena vielä ennen 2008 globaalia finanssikriisiä. Finanssikriisi osoitti kuinka suuri kokonaistaloudellinen vaikutus kotitalouksien velkaantumisen hallitsemattomalla kasvulla voi olla lisäten tutkimusta aiheen ympärillä merkittävästi. Tutkimustuloksissa kotitaloussektorin nopeasti kasvava velkaantuneisuus on yhdistetty mm. kasvaneeseen talouskriisin mahdollisuuteen sekä vakavampaan ja pitkittyneeseen laskusuhdanteeseen, josta talouden toipuminen on tavallista hitaampaa.

Suomen kotitalouksien kriisinkestävyys on ollut koetuksella 2020-luvun alkuvuosina. Ensin koronapandemia sulku- ja rajoitustoimineen vaikutti yhteiskunnan normaaliin toimintaan parin vuoden ajan. Pandemian taloudelliset vaikutukset eivät jakautuneet tasaisesti kotitalouksien kesken. Osa kotitalouksista saattoi joutua taloudellisesti hyvin

ahtaalle pienentyneiden työtuntien, pitkien lomautusten tai irtisanomisten aiheuttamien tulojen alentumisen vuoksi. Osa kotitalouksista taas ehti kerryttää pandemia-aikaan mittavia säästöjä, kun kulutusmahdollisuuksia ei ollut tarjolla totuttuun tapaan sulkutoimien rajoittaessa muun muassa ulkomaanmatkailua ja kulttuurisektorin toimintaa. Kotitaloudet saattoivat siten olla taloudellisesti hyvin erilaisissa lähtökohdissa shokkien iskiessä talouteen.

Pandemian hellitettyä otettaan ja talouden palattua normaalimmalle uralleen Venäjän hyökkäys Ukrainaan keväällä 2022 toi talouden horisonttiin uusia pilviä. Hyökkäystä seurannut energiakriisi ja laaja-alaisesti kiihtynyt inflaatio kasvattivat kotitalouksien elinkustannuksia nopeasti ja voimakkaasti. Inflaation taltuttamiseksi Euroopan keskuspankki aloitti ripeät koronnostotoimet kesällä 2022, joiden myötä ohjauskorko nostettiin neljään prosenttiin syyskuussa 2023 ja pidettiin siellä kesäkuulle 2024 saakka. Suomessa kotitalouksien lainoista valtaosa on sidottu vaihtuviin korkoihin, jolloin lainan korko tarkistetaan vähintään 12 kuukauden välein. Korontarkistusten myötä kohonnut korkotaso on välittynyt nopeasti velalliskotitalouksille nostaen usein merkittävästi niiden kuukausittaisia lainanmaksueriä. Yhdistettynä kohonneeseen kustannustasoon ja sitä hitaampaan tulojen kasvuun on tämä tarkoittanut kotitalouksien taloudellisen liikkumavaran kaventumista lainanhoidon ja pakollisten kustannusten viedessä kasvavan osan velalliskotitalouksien kuukausibudjeteista.

Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan suomalaisten kotitalouksien velkaantumiskehitystä vuosituhannen vaihteen jälkeen. Tarkoituksena on tutkia: Miten velkaantuneisuus on rakentunut ja jakautunut eri ryhmille? Millaisia vaikutuksia kotitalouksien kasvaneella velkaantumisella on kansantaloudelle ja kotitalouksille itselleen? Miten velkaantumisen tunnusluvut ovat kehittyneet ja miten tunnuslukujen tasot vertautuvat asetettuihin riskirajoihin?

Tämä tutkielma koostuu viidestä pääluvusta, joista ensimmäinen toimii lyhyenä johdantona. Toinen luku kuvaa kotitalouksien velkaantumiskehitystä Suomessa 2000–

2024 sekä taustatekijöitä velkaantumisen kasvulle. Kolmas luku käsittelee velkaantumisen vaikutuksia kansantalouden ja kotitalouksien tasolla nostaen esiin mm. velkaantumisen aiheuttamia riskejä ja haavoittuvuuksia. Neljännessä luvussa vertaillaan velkaantumisen tunnuslukujen (DTI, DTA, DSTI) kehitystä vuosina 2014–2021 kotitalouksien tulo-, nettovarallisuus- ja ikäryhmittäin. Lisäksi analysoidaan syitä tunnuslukujen kehityksen taustalla ja verrataan kehitystä euroalueeseen. Viimeisessä johtopäätösluvussa vedetään yhteen tutkielman tulokset ja mietitään mahdollisia tulevia tutkimuslinjoja aiheeseen liittyen.

2 Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa

Talousteoriassa velka nähdään lähtökohtaisesti positiivisena taloudellista aktiviteettia lisäävänä tekijänä, joka mahdollistaa kulutuksen tasoittamisen ja kotitalouksien investoinnit elinkaaren eri vaiheissa. Kotitalouksien velkaantuneisuus voi muodostua ongelmaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa kotitaloudet eivät enää suoriudu lainanhoitoon liittyvistä maksuvelvoitteistaan tai joutuvat supistamaan kulutustaan lainanhoitokulujen kasvaessa.

Yksi yleisesti käytetty velkaantumisen mittari on kotitalouksien velkaantumisaste. Velkaantumisaste saadaan laskettua jakamalla kotitalouksien kokonaisvelat niiden neljän edeltävän vuosineljänneksen yhteenlasketuilla käytettävissä olevilla tuloilla (Tilastokeskus, 2024). Kotitalouksien velkaantumisaste yli kaksinkertaistui vuosituhannen alun vajaasta 63 prosentista vuoden 2022 alun huippuunsa 132,8 prosenttiin (Tilastokeskus, 2024).

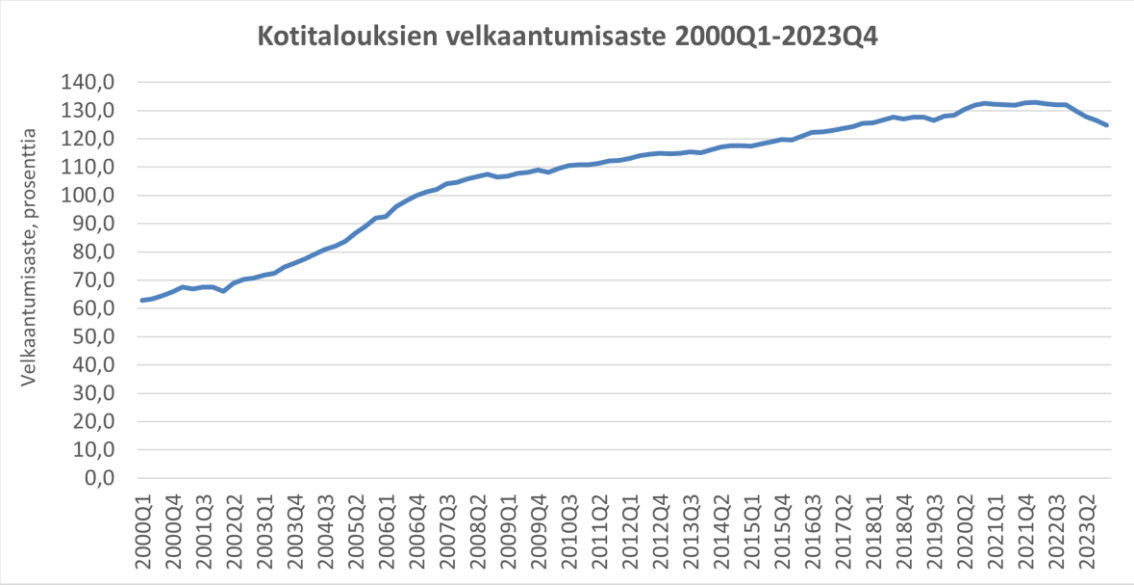

Kuvio 1. Kotitalouksien velkaantumisaste 2000Q1–2023Q4 (Tilastokeskus, 2024).

Kuviosta 1 nähdään, että kotitalouksien velkaantumisaste lähti laskuun vuoden 2022 alkupuoliskolla ja oli vuoden 2023 lopussa laskenut 124,8 prosenttiin. Laskun taustalla

ovat kotitalouksien nimellisten tulojen kasvu sekä pienentynyt lainakysyntä, joiden myötä lainakannan kasvu on hidastunut (Suomen pankki, 2023a). Vaikka kotitalouksien velkaantumisaste on laskenut huippulukemistaan, on se yhä historiallisesti tarkasteltuna korkealla tasolla verrattuna esimerkiksi globaalia finanssikriisiä edeltäneeseen aikaan, jolloin korot nousivat edellisen kerran korkealle nopeassa tahdissa (Suomen Pankki, 2023a).

2.1 Kotitalouksien lainakannan kehitys ja jakauma

Kuviosta 2 nähdään, että Suomessa kotitalouksien yhteenlasketut euromääräiset lainat olivat suurimmillaan syksyllä 2022 noin 144 miljardissa eurossa. Helmikuussa 2024 kannan hieman pienennyttyä kotitalouksien yhteenlasketut lainat olivat noin 141,6 miljardia euroa. Vielä vuoden 2003 alussa kotitalouksien lainakanta jäi alle 46 miljardin euron tarkoittaen sitä, että lainakanta on yli kolminkertaistunut viimeisen 20 vuoden aikana. (Suomen Pankki, 2024a)

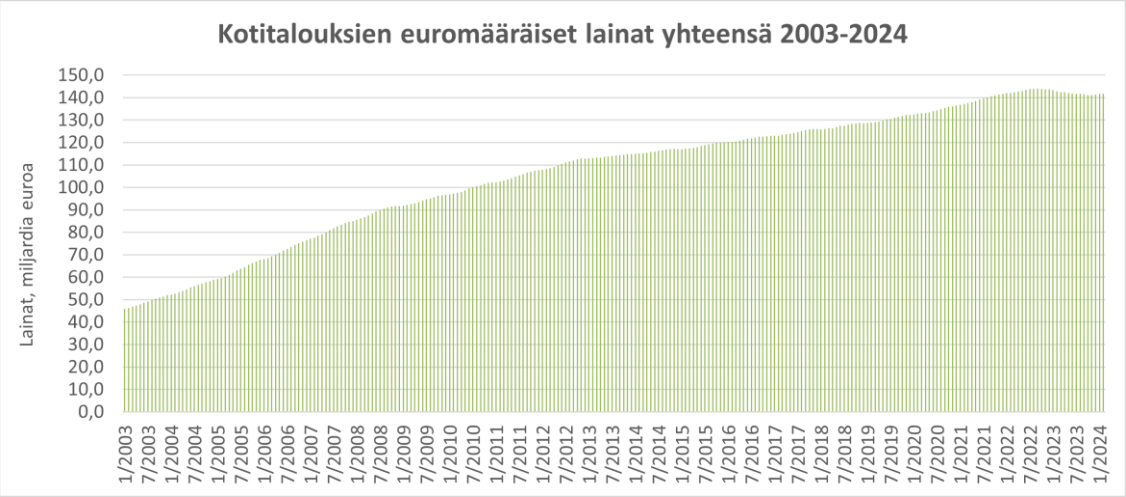

Kuvio 2. Kotitalouksien euromääräinen kokonaislainakanta 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Alla olevasta kuviosta 3 nähdään kotitalouksien lainakannan jakauma eri ajanhetkinä. Asuntolainat muodostavat selkeästi suurimman erän lainakannasta ja niiden osuus on kasvanut vuoden 2003 vajaasta 68 prosentista nykyiseen 75 prosenttiin. Kulutusluottojen osuus on pienentynyt hieman tammikuun 2003 14,1 prosentista

tammikuun 2024 12,5 prosenttiin. Opintolainojen osuus kävi vuoden 2013 tammikuussa 1,4 prosentissa, mutta tammikuussa 2024 ne muodostivat 4,4 prosenttia koko lainakannasta. Muiden lainojen osuus on lähes puolittunut tammikuun 2003 15 prosentista tammikuun 2024 8,1 prosenttiin. Kokonaisuutta tarkasteltaessa voidaan todeta kotitalouksien lainakannan jakauman muutosten olleen suhteellisen pieniä vuoden 2013 jälkeen. (Suomen Pankki, 2024a)

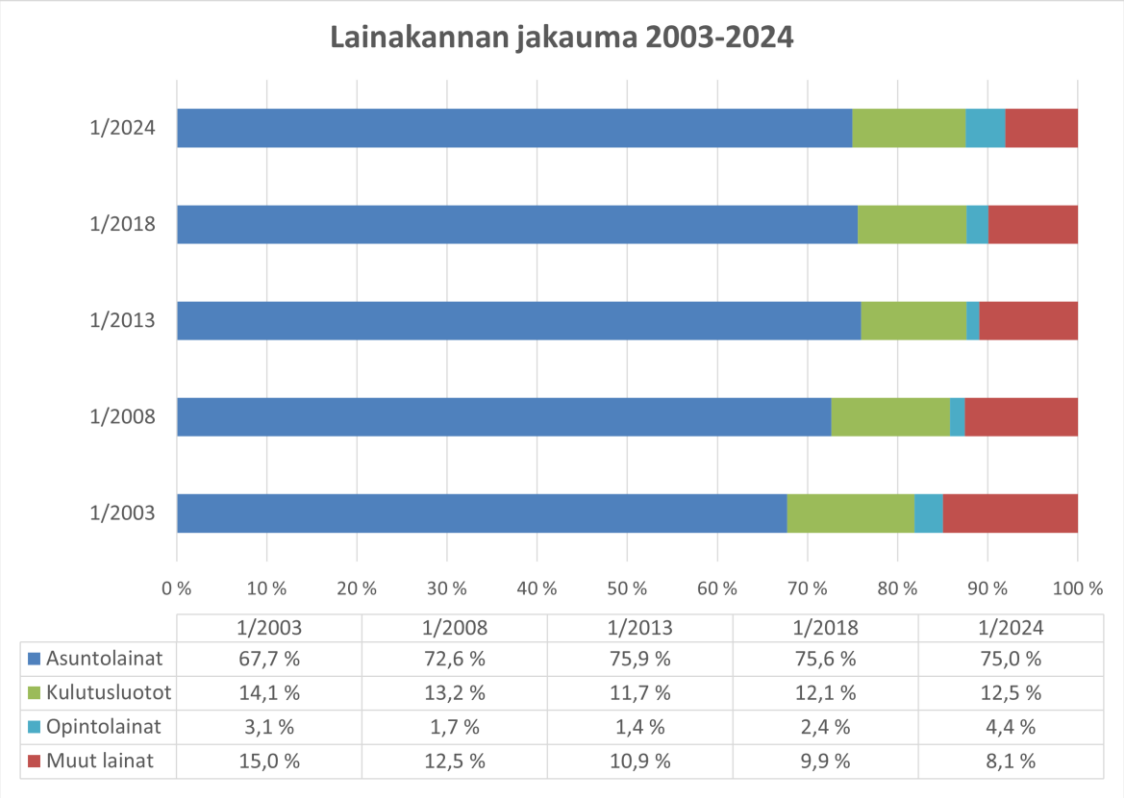

	1/2003	1/2008	1/2013	1/2018	1/2024
Asuntolainat	67,7 %	72,6 %	75,9 %	75,6 %	75,0 %
Kulutusluotot	14,1 %	13,2 %	11,7 %	12,1 %	12,5 %
Opintolainat	3,1 %	1,7 %	1,4 %	2,4 %	4,4 %
Muut lainat	15,0 %	12,5 %	10,9 %	9,9 %	8,1 %

Kuvio 3. Kotitalouksien lainakannan jakauma 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Kuviossa 4 nähdään lainakantojen 12 kuukauden muutosvauhti asunto- ja opintolainojen sekä kulutusluottojen osalta tammikuusta 2004 helmikuuhun 2024. Eri lainakannat eivät ole muuttuneet samaan tahtiin tarkastelujaksolla, vaan kantojen kasvuvauhti on vaihdellut ajoittain hyvin voimakkaasti vaikuttaen osaltaan kotitalouksien lainakannan osuuksien jakaumaan.

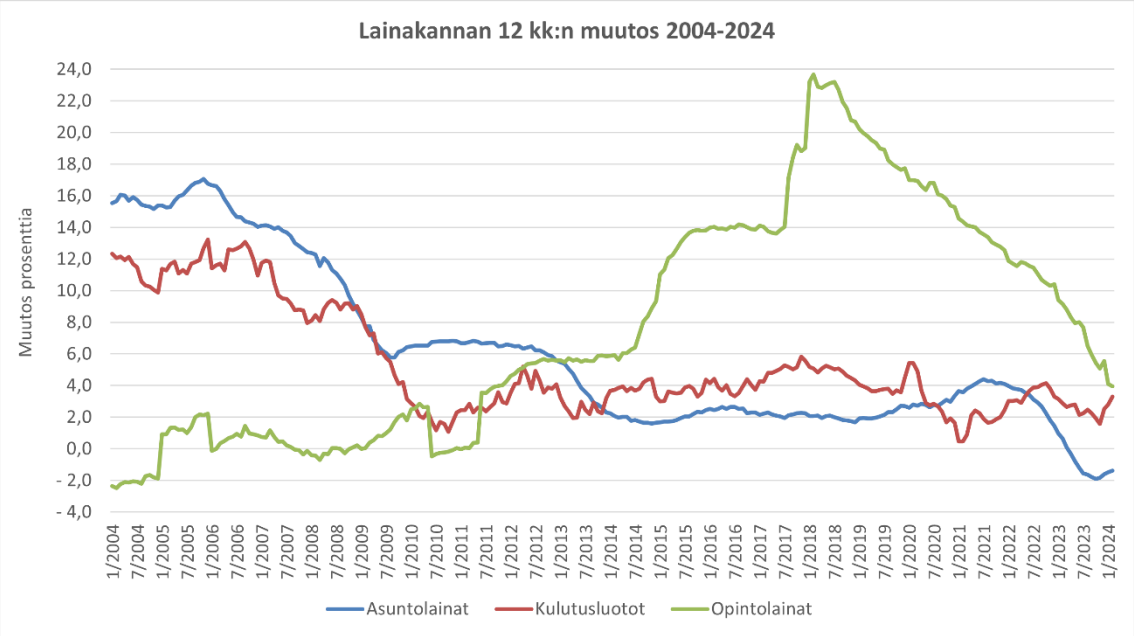

Kuvio 4. Lainakannan 12 kuukauden muutos 2004–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Asuntolainakannan kasvuvauhti oli erityisen nopea 2004–2009, jonka jälkeen kasvuvauhti on hidastunut ja kääntynyt negatiiviseksi aivan viime vuosina. Myös kulutusluottokannan kasvuvauhti oli voimakkainta 2000-luvun alussa tasaantuen 2010 jälkeen. Opintolainakannan kasvu oli kesään 2011 saakka erittäin maltillista ja ajoittain jopa negatiivista. Tätä seurasi opintolainakannan voimakkaamman kasvun kausi ja kasvuvauhti oli huipussaan 2018 alkupuolella noin 24 prosentissa. Vielä vuoden 2022 lopussa opintolainakanta kasvoi yli 10 prosentin vauhtia, mutta 2024 alussa kasvuvauhti oli enää noin neljä prosenttia. (Suomen Pankki, 2024a)

Merkittävä osatekijä kotitalouksien koko lainakannan nousuun on asuntolainakannan voimakas kasvu. Kuviosta 5 nähdään, että asuntolainoja oli tammikuussa 2003 hieman reilu 31 miljardia euroa, kun korkeimmillaan vuonna 2022 lainakanta lähestyi 109 miljardia euroa. Tämä tarkoittaa lainakannan yli kolminkertaistumista 19 vuodessa. Helmikuussa 2024 asuntolainakannan koko oli 106,2 miljardia euroa (Suomen Pankki, 2024a). Vielä ennen koronapandemiaa asuntolainakanta kasvoi hitaasti, mutta pandemia-aikana kotitalouksien kulutuksen painopiste siirtyi muusta kulutuksesta asumiseen (Silvo ja Nyholm, 2022) kotitalouksien siirtyessä asuntomarkkinoille

kaivatessaan mm. lisää asuinneliöitä lisääntyneen kotona vietetyn ajan ja etätöiden vuoksi.

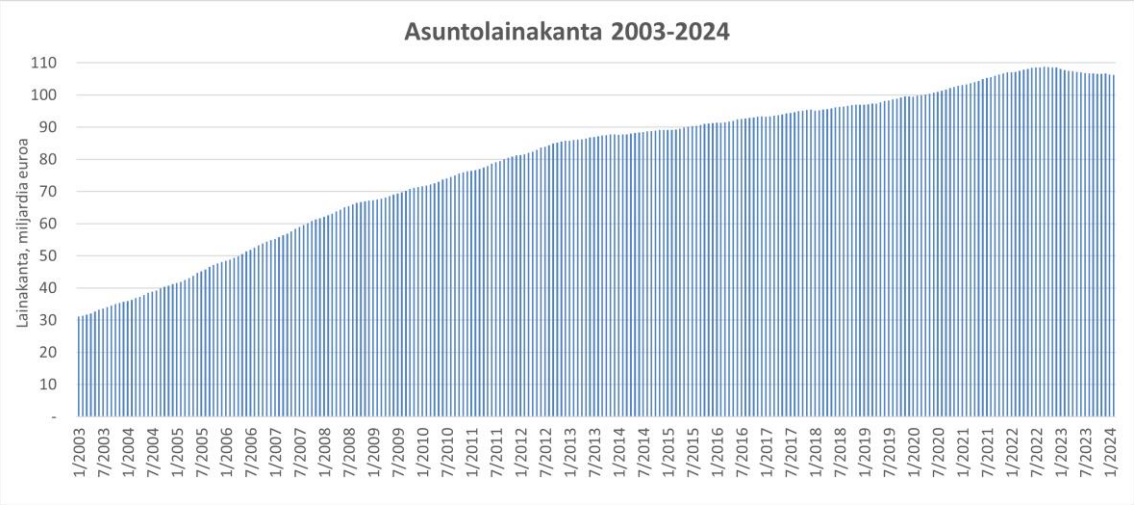

Kuvio 5. Asuntolainakanta kuukausittain 2003–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Pitkän kasvukauden jälkeen asuntolainakanta lähti laskuun loppuvuodesta 2022 ja on laskenut lähes yhtäjaksoisesti ainakin huhtikuuhun 2024 saakka. Poikkeuksena joulukuu 2023, jolloin kanta kasvoi 0,17 mrd. euroa. Kasvu jäi kuitenkin väliaikaiseksi, sillä tammikuussa 2024 asuntolainakanta supistui jälleen noin 0,35 mrd. euroa. (Suomen Pankki, 2024a). Joulukuun 2023 kasvupiikin taustalla vaikutti vuoden 2024 alusta poistunut ensiasunnon ostajien vapautus varainsiirtoverosta, joka sai ensiasunnonostajia liikkeelle ennen vuodenvaihdetta. Yleisemmin asuntolainakysynnän hiljenemisen taustalla vaikuttavat merkittävästi kohonnut korkotaso sekä epävarmuus tulevasta talous- ja työllissyyskehityksestä, jotka saavat kotitaloudet harkitsemaan tarkemmin erityisesti suurempia investointeja, kuten omistusasunnon ostoa.

Asuntolainojen keskikoot ja takaisinmaksuajat ovat kasvaneet vuosituhannen alusta, mikä on osaltaan kasvattanut asuntolainakantaa. Putkurin (2020) mukaan ensiasuntojen hankkimiseen otetut asuntolainat ovat keskimäärin suurempia kuin muut asuntolainat. Ensiasunnon ostajien on mahdollista käyttää hankittavaa asuntoa lainan vakuutena jopa 95 prosenttiin saakka. Tämä näkyy myös ensiasuntolainojen

muita korkeammassa mediaaniluototussuhteessa, joka oli vuonna 2020 noin 80 prosenttia muiden asunnonostajien mediaaniluototussuhteen jäädessä reiluun 60 prosenttiin (Putkuri, 2020).

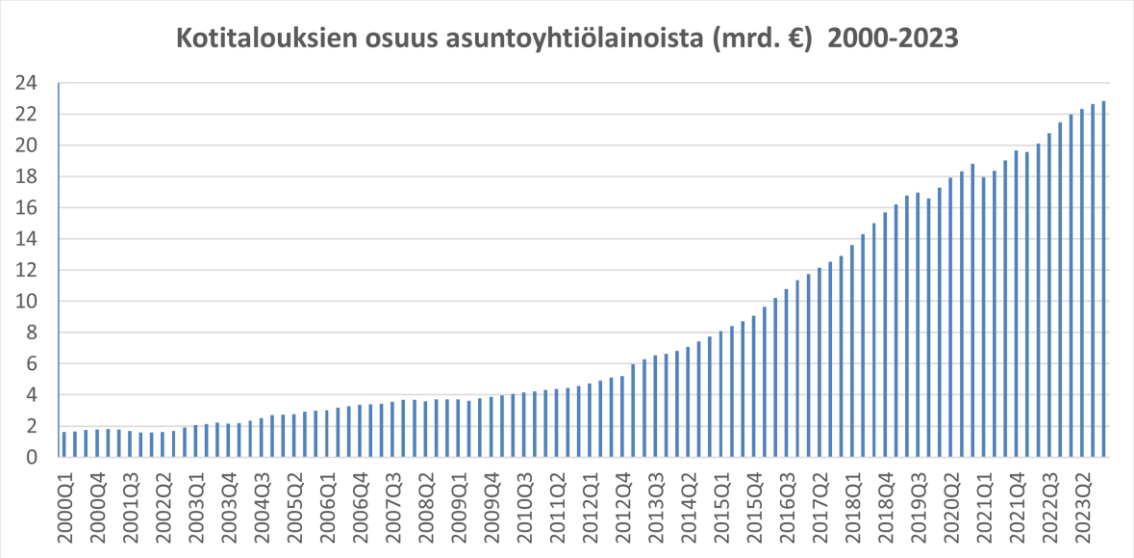

Kuvio 6. Kotitalouksien osuus asuntoyhtiölainoista 2000Q1–2023Q4 (Tilastokeskus, 2024).

Kuviosta 6 nähdään, että kotitalouksien osuus asuntoyhtiölainoista oli 2000-luvun alussa noin 1,6 miljardia euroa summan kasvettua vuoden 2023 loppuun mennessä jo liki 23 miljardiin euroon (Tilastokeskus, 2024). Lainaosuuksien kasvu on ollut erityisen nopeaa viimeisen kymmenen vuoden aikana nostaen niiden merkitystä kotitalouksien asuntoluototuksessa. Uutta asunto-osaketta hankittaessa on ollut yhä yleisempää, että koko lainasummaa ei nosteta pankista perinteisenä asuntolainana, vaan osa hankintahinnasta maksetaan asuntoyhtiölle rahoitusvastikkeiden muodossa.

Kotitalouksien asuntoyhtiölainavastuiden nopea kasvu on liittynyt osin rakennusyhtiöiden tarjoamiin pitkiin lyhennysvapaisiin kausiin. Uusien asunto-osakkeiden rakennustahti on ollut voimakasta tarkastellulla aikavälillä erityisesti kasvukeskuksissa, mikä on osaltaan näkynyt kotitalouksien yhtiölainaosuuksien kasvuna. Kotitalouksien osuudet yhtiölainoista jatkoivat kasvuaan myös viime vuonna, vaikka pankkien myöntämien asuntoluottojen nostot ovat vähentyneet.

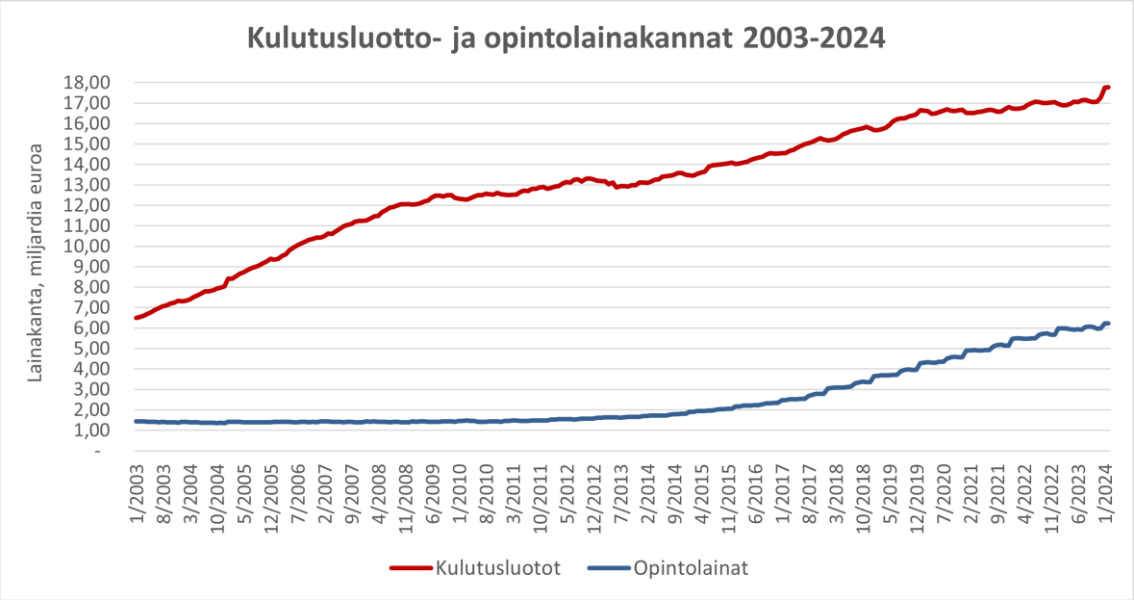

Kuvio 7. Kulutusluotto- ja opintolainakantojen kehitys 2003–2/2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Kuviosta 7 nähdään, että kulutusluottokanta oli vuoden 2003 alussa noin 6,5 miljardia euroa, kun helmikuussa 2024 liikuttiin jo lähes 17,8 miljardissa eurossa. Kulutusluottokannan kasvu oli voimakkainta vuosina 2004–2009 vuosikasvun käydessä välillä yli 12 prosentissa. Kasvu on tämän jälkeen tasaantunut viime vuosien keskiarvokasvun ollessa noin kolmessa prosentissa. (Suomen Pankki, 2024a) Kulutusluottokannan kehityksen taustalla ovat vaikuttaneet muun muassa uusien rahoitustuotteiden ja rahoituksentarjoajien tulo luottomarkkinoille tarkastelujaksolla.

Toisin kuin asuntolainakanta kulutusluottokanta ei ole toistaiseksi lähtenyt pienentymään vaan on jatkanut kasvuaan myös vuoden 2024 ensimmäisellä vuosineljänneksellä (Suomen Pankki, 2024a). Tämä viittaa siihen, että kotitalouksien lyhytaikaisempien luototustarpeiden määrä on jatkanut kasvuaan myös koronapandemian jälkeen kustannuskriisin ja voimakkaasti kohonneiden lainakorkojen kiristettyä kotitalouksien budjetteja.

Kuviosta 7 nähdään lisäksi, että opintolainakanta on kasvanut merkittävästi vuosituhannen alkupuolelta. Tammikuussa 2003 opintolainakanta oli 1,4 miljardia euroa ja helmikuussa 2024 jo 6,2 miljardia euroa (Suomen Pankki, 2024a). Opintolainakannan kasvun taustalla on opiskelijoiden nykyisen tukijärjestelmän vahva lainapainotteisuus, jolloin opiskeluaikaista elämää voidaan joutua rahoittamaan opintolainaa nostamalla (Majamaa ja Rantala, 2020). Esimerkiksi alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavan on mahdollista nostaa opintojen aikana opintolainaa kymmeniätuhansia euroja ja opintotukilain viimeisimmän uudistuksen myötä summa kasvaa entisestään. Elokuussa 2024 kuukausittaisen lainatakauksen määrän kasvaa 200 eurolla nykyisestä 650 eurosta (Kela, 2023), mikä tarkoittaisi täysimääräisesti nostettuna viiden vuoden opiskeluaikana jopa 9000 euroa lisävelkaa. Lainatakauksen korotuksen vaikutusta tulevaan lainakannan kehitykseen on hankala ennakoida vielä tässä vaiheessa kannan käännyttyä hienoiseen laskuun vuoden 2024 ensimmäisellä vuosineljänneksellä.

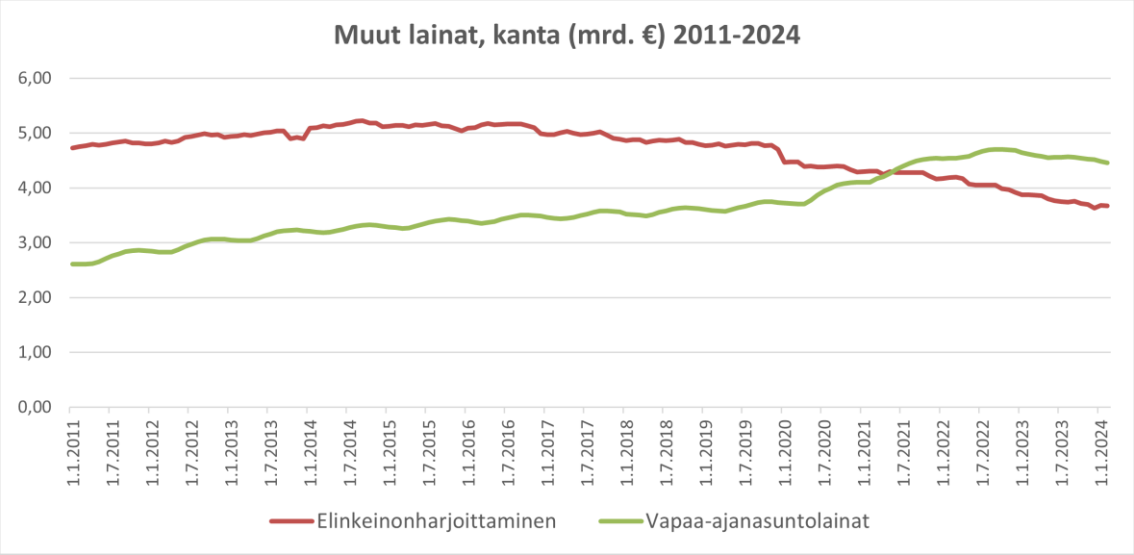

Kuvio 8. Muiden lainojen kannan kehitys 2011–2024 (Suomen Pankki, 2024b).

Muut lainat lainakantaan sisältyy muun muassa vapaa-ajanasuntoja sekä elinkeinotoiminnan harjoittamista varten nostetut lainat. Kuviosta 8 nähdään, että vapaa-ajanasuntolainoja oli vielä vuoden 2020 alussa noin 3,7 miljardia euroa, josta

lainakanta oli vuoden 2023 loppuun mennessä kasvanut noin 4,5 miljardiin euroon (Suomen Pankki, 2024b). Koronapandemian aikaan tehtiin paljon mökkikauppoja, mikä osaltaan selittää kyseisen lainakannan kasvua. Elinkeinotoiminnan harjoittamista varten otettuja lainoja oli vuoden 2011 alussa noin 4,7 miljardia euroa, kun lainakanta oli helmikuussa 2024 enää noin 3,7 miljardia euroa (Suomen Pankki, 2024b). Kanta lähti laskuun 2020 ja on jatkanut sen jälkeen laskuaan. Lainakannan pienentymisen taustalla voidaan olettaa vaikuttaneen viime vuosien yrittäjille haasteelliset poikkeusajat, jotka ovat hillinneet elinkeinotoimintaan liittyvien lainojen kysyntää.

Digitalisaatiokehityksen myötä kuluttajat ovat voineet hakea verkon palvelualustoja hyödyntäen vertaislainoja, joissa lainanrahoittajina ovat toimineet toiset yksityishenkilöt ja muut sijoittajat. Kyseisiä lainoja välitettiin huippuvuonna 2018 noin 150 miljoonalla eurolla, mutta vuonna 2022 lainausmäärä oli laskenut 33,5 miljoonaan euroon. Myös keskimääräiset lainasummat ovat pienentyneet merkittävästi, esimerkiksi vuoden 2021 3700 eurosta vuoden 2022 900 euroon. Kuluttajaluottoja koskevan sääntelyn muutokset ovat ainakin osittain pienentyneen vertaislainavälityksen taustalla ja vähentäneet alan toimijoiden määrää. (Suomen Pankki, 2023c)

2.2 Velkaantuneisuus ikäryhmittäin

Elinkaarimallin mukaan kotitalouksien velkaantumiskäytös on erilaista elämän eri vaiheissa riippuen sen nykyisistä ja tulevista tuloista. Elinkaaren alkupäässä tulot ovat usein pienemmät ja velkaa joudutaan ottamaan kulutuksen tasaamiseksi, kun taas elinkaaren keskijaksolla tulot ovat suurimmillaan. Tuolloin lainaa maksetaan pois sekä säästetään tulevaisuutta varten. Elinkaaren loppupäässä mallin mukaan käytettäisiin aiemmin kerättyjä säästöjä totutun elintason säilyttämiseksi. (Ando ja Modigliani 1963) Nuorempien ikäryhmien velkaantuminen ei siten mallin mukaan olisi yhtä huolestuttavaa kuin vanhempien ikäryhmien.

Tilastokeskuksen velkaantumistilastot mahdollistavat kotitalouksien velkaantumisen tarkastelun ikäryhmittäin, jolloin voidaan arvioida, noudatteleeko suomalaisten kotitalouksien velkaantumiskäyttäytyminen perinteistä elinkaarimallia. Kuviosta 9 nähdään, että lainakanta oli kasvussa vuosina 2002–2021 melkein kaikissa ikäryhmissä.

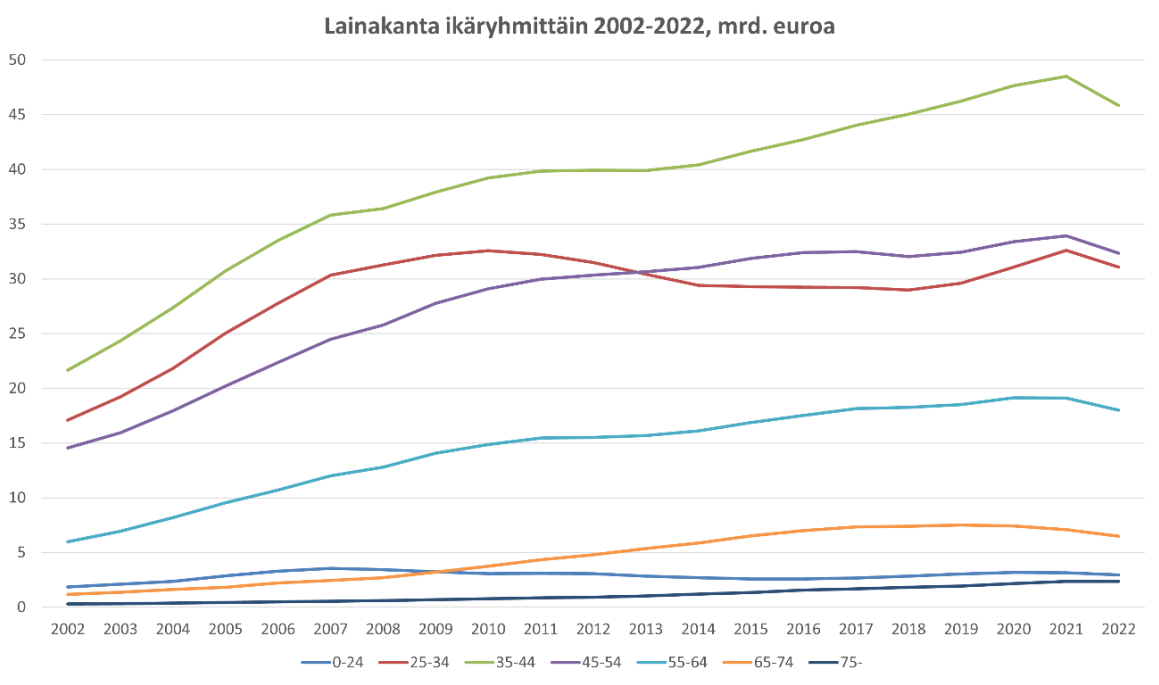

Kuvio 9. Lainakanta ikäryhmittäin 2002–2022 (Tilastokeskus, 2023).

Vuonna 2022 selkeästi suurin lainakanta oli 35–44-vuotiaiden ryhmällä (n. 46 mrd. €). Lainakanta oli matalin yli 75-vuotiaiden (2,4 mrd. euroa) sekä alle 25-vuotiaiden ikäryhmissä (n. 3 mrd. euroa). Nuorimman ja vanhimman ikäryhmän alhaisempaa lainakantaa selittää muita ryhmiä pienempi asuntovelkojen ja elinkeinolainojen määrä. Vielä vuonna 2002 0–24-vuotiaiden ryhmässä suurimman erän muodostivat asuntolainat (57 %), kun vuonna 2022 ryhmän velat muodostuivat pääasiassa opintolainoista ja kulutusluotoista (55 %) asuntolainojen osuuden laskettua 44 prosenttiin. Vuonna 2022 yli 75-vuotiailla asuntovelat ja muut velat muodostivat yhtä suuren osan (41 %) ikäryhmän lainakannasta, kun loput 18 prosenttia oli elinkeinotoimintaan liittyvää velkaa. Asuntolainojen ja muiden velkojen osuus oli

hieman kasvanut (3 prosenttiyksikköä) ja elinkeinotoiminnan lainojen osuus pienentynyt (4 prosenttiyksikköä) vuoteen 2002 verrattuna. (Tilastokeskus, 2023)

Vuonna 2022 25–44-vuotiaiden ikäryhmissä jopa 80 prosenttia lainakannasta muodostui asuntoveloista. Asuntovelkojen osuus oli kasvanut 35–44-vuotiailla vuoteen 2002 verrattuna, jolloin asuntolainat muodostivat 71 prosenttia kokonaisveloista. 45–54-vuotiailla asuntolainojen osuus pieneni 68 prosenttiin, muiden velkojen osuuden oltua noin 23 prosenttia ja elinkeinotoiminnan velkojen 8 prosenttia. Kyseisellä ikäryhmällä asuntovelkojen osuus kasvoi selvästi vuoden 2002 54 prosentista, muiden velkojen (2022 29 %) ja elinkeinotoiminnan velkojen (2022 15 %) osuuksien pienennyttyä. Kehitys oli samansuuntainen myös 55–64-vuotiailla, joilla asuntovelkojen osuus oli vuonna 2022 noin 55 prosenttia (2002 42 %), elinkeinotoiminnan velkojen noin 12 prosenttia (2002 21 %) ja muiden luottojen 34 prosenttia (2002 36 %). Vuonna 2022 65–74-vuotiailla asuntolainat muodostivat enää 46 prosenttia lainakannasta (2002 39 %), elinkeinotoiminnan velat 15 prosenttia (2002 18 %) ja muut velat noin 39 prosenttia. (Tilastokeskus, 2023)

Kotitalouksien velkaantumisen rakenne selkeästi elää elinkaaren eri vaiheiden mukana. Elinkaaren alku- ja keskivaiheilla asuntolainapainotus on vahva pienentyen asteittain eläkeikää lähestyttäessä muiden velkojen, kuten kulutusluottojen, merkityksen kasvaessa elinkaaren loppupäässä.

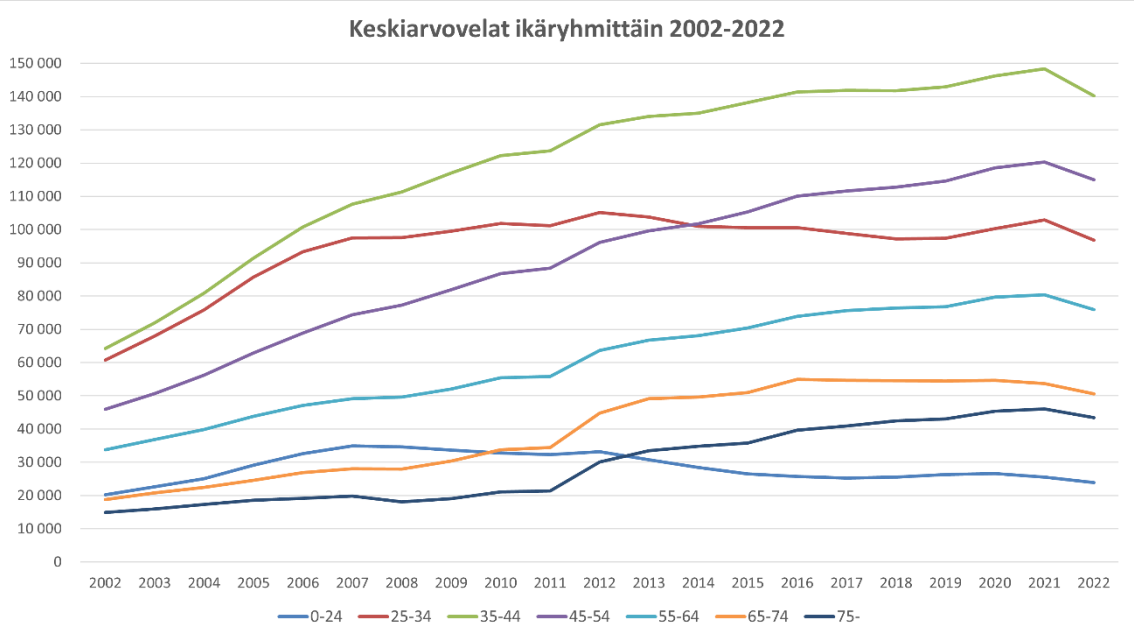

Kuvio 10. Keskiarvovelat ikäryhmittäin 2002–2022 (Tilastokeskus, 2023).

Kuviossa 10 nähdään ikäryhmien lainojen keskiarvojen kehitys. Lainojen keskikoot kasvoivat 20 vuoden tarkastelujakson aikana kaikissa ikäryhmissä. Suurimmat lainat keskiarvoltaan olivat 35–44-vuotialla. Ikäryhmän keskiarvot kohosivat merkittävästi vuoden 2002 vajaasta 61 000 eurosta vuoden 2022 noin 140 000 euroon. Vuonna 2022 alle 25-vuotiailla oli keskiarvoltaan pienemmät lainat (n. 24 000 €), mikä on vajaa 3700 euroa korkeampi vuoteen 2002 verrattuna. Suurin keskiarvojen muutos tapahtui kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä. Yli 75-vuotiaiden lainat olivat vuonna 2022 reilu 43 000 euroa, mikä oli lähes kolminkertainen vuoteen 2002 (n. 15 000 €) verrattuna. Myös 65–74-vuotiailla lainojen keskikoot olivat nousseet nopeasti vuoden 2002 vajaasta 19 000 eurosta vuoden 2022 yli 50 000 euroon.

Ikäryhmätarkastelun perusteella voidaan todeta, että kotitalouksien velkaantuminen ei näytä Suomessa noudattelevan täysin perinteisen elinkaarimallin mukaista lainakäyttäytymistä. Suurin osa veloista on kasaantunut työikäiselle 25–54-vuotiaalle väestölle, mutta vanhimpien ryhmien velkaantuminen ei noudata perusmallia, jonka mukaan elinkaaren loppupäässä kulutusta rahoitettaisiin elinkaaren aikana kerätyillä säästöillä. Yli 65-vuotiaiden ikäryhmien lainakannat olivat vuonna 2022 pienimpien

joukossa, mutta niiden velkaantuminen oli kasvanut nopeasti tarkastellun 20 vuoden jakson aikana samoin kuin eläkeikää hiljalleen lähestyvien 55–64-vuotiaiden.

Syitä kehityksen taustalla lienee useita. Yhtenä niistä on vanhempiin ikäryhmiin kuuluvien henkilöiden lukumäärän lisääntyminen vuosituhannen alusta tähän päivään, mikä näkyy tilastoissa velallisten kotitalouksien määrän kasvuna. Toisekseen kyseisten ikäryhmien ottamien lainojen euromääräiset keskiarvot ovat nousseet selvästi 2000-luvun alusta. Eniten kasvua on ollut asuntolainoissa, mutta myös yli 65-vuotiaiden muiden lainojen keskiarvot ovat kasvaneet. (Tilastokeskus, 2023). Olisiko niin, että asuntolainoja nostetaan nykyään myös myöhäisemmällä iällä, jos halutaan esimerkiksi muuttaa maalta kaupunkiin tai kaupungeissa lähemmäs keskustaa palveluiden ja tapahtumien äärelle. Kasvaneet kulutusluotot saattavat kertoa halusta säilyttää totuttu kulutustaso myös eläkeiässä, mutta säästöjen sijaan sitä rahoitetaan yhä useammin lyhytaikaisempia luottoja nostamalla.

2.3 Kotitalouksien velkaantumisen kasvuun vaikuttaneita tekijöitä

Mietittäessä syitä kotitalouksien velkaantumisen voimakkaalle kasvulle viime vuosikymmeninä voidaan taustalta erottaa erilaisia tekijöitä liittyen mm. makrotalousympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin sekä kotitalouksien muuttuneeseen kulutuskäyttäytymiseen. Aikaisempien tutkimustulosten mukaan velkaantumisen ajurit vaihtelevat suuresti esimerkiksi lainsäädännöllisten, maantieteellisten, yhteiskuntarakenteellisten ja kulttuuristen tekijöiden pohjalta. Tässä alaluvussa esitettävä listaus ei ole tyhjentävä, vaan tarkoituksena on nostaa esille joitain keskeisiä tekijöitä suomalaisten kotitalouksien velkaantumisen kasvun taustalta.

Majamaan ja Rantalan (2020) mukaan Suomessa 1980-luvun luotonannossa tapahtuneet muutokset johtivat aiempaa suurempaan kotitalouksien velkaantumiseen. Tuolloin rahoitusmarkkinoita alettiin vapauttamaan, mikä mahdollisti lainansaannin luottomarkkinoilla uusille asiakasryhmille. Mianin ja Sufin (2018) tutkimuksessa havaittiin myös euron käyttöönoton 1990-luvun lopulla toimineen luotonantoa

kasvattaneena shokkina euroalueella, sillä se alensi huomattavasti valuuttariskiä sekä muita riskejä. Yhteisvaluutan käyttöönoton myötä laskenut riskipreemio pienensi luottokuluja merkittävästi useissa euroalueen maissa, kuten Suomessa ja Irlannissa (Mian ja Sufi, 2018).

Suomen asuntolainakanta kasvoi 2000-luvun alussa lainaehtojen keventyessä. Lainakannan kasvuun vaikuttivat lisäksi suotuisat rahoitus- ja kokonaistaloudelliset olot maailmantalouden ja Suomen talouden kasvaessa globaaliin finanssikriisiin saakka (Putkuri, 2020). Talouden nousukaudella pankkien löystynyt luotonmyöntöpolitiikka mahdollisti osaltaan kotitalouksien lisääntyneen lainanoton (Silvo ja Nyholm, 2022).

Euroopassa harjoitettiin 2010-luvulla pitkään hyvin keveää rahapolitiikkaa ja ohjauskorot pidettiin ennätysmatalalla. Suurin osa suomalaisten kotitalouksien lainoista on sidottu vaihtuviin korkoihin, jolloin niiden pysytellessä matalalla velalliskotitaloudet hyötyivät tilanteesta. Alhainen korkotaso yhdistettynä pidentyneisiin lainojen takaisinmaksuaikoihin piti kotitalouksien lainanhoitokulut kohtuullisina, vaikka niiden velkaantuneisuus oli noussut merkittävästi (Kärkkäinen ja Silvo, 2023).

Makrotason tekijöistä työllisyystilanteen kehitys on tärkeä osa kotitalouksien velkaantumispäätöksiä. Työllisyystilanteen ja -näkymien ollessa hyvät kotitaloudet saattavat vähentää säästämistään ja ottaa aiempaa enemmän lainaa. Toisaalta työllisyystilanteen heikkeneminen voi johtaa kulutusluottojen kysynnän kasvuun, kun kotitaloudet pyrkivät säilyttämään intertemporaaliset kulutustottumuksensa korvaamalla menetettyjä palkkatuloja kulutusluotoilla (Kolios, 2020).

Varallisuuskanavan välityksellä myös varallisuuserien hintojen nousu on kasvattanut kotitalouksien velkaantumista (Kolios, 2020). Erityisesti asuntojen hintojen nousu on johtanut kotitalouksien korkeampaan velkaantumiseen, koska kotitaloudet ovat tarvinneet aiempaa enemmän lainaa asuntohankintansa rahoittamiseen (Dumitrescu ja

muut, 2022). Suurempia asuntolainoja on ollut myös helpompi saada, kun hankittavan asunnon vakuusarvo on kasvanut hinnannousun myötä (Dumitrescu ja muut, 2022). Vakuusarvojen kehityksen voidaan olettaa vaikuttaneen kotitalouksien lainakäyttäytymistä myös Suomessa, sillä kotitalouksien asuntoluototusta rajoitetaan enimmäisluototussuhteella, joka on sidoksissa käytettävissä olevien vakuuksien arvoon.

Osa velkaantumisen kasvusta liittyy nopeasti lisääntyneisiin kotitalouksien asuntoyhtiölaina-osuuksiin. Suurien yli 60 prosentin asuntoyhtiölaina-osuuksien määrä lähti kasvuun vuonna 2014 (Putkuri, 2020). Rakennusyhtiöiden aiemmin tarjoamat pitkät asuntoyhtiölainojen lyhennysvapaajaksot rakennuksen valmistumisen jälkeen selittävät osin kyseisten lainojen suosion merkittävää kasvua. Tällaiset pitkän lyhennysvapaan sisältävät asuntoyhtiölainat olivat houkutteleva vaihtoehto asunnonhankkijalle, kun ensimmäiset omistusvuodet asuntorahoituksen osalta tarvitsi huolehtia lähinnä matalakorkoisen pankkilainan maksusta. Myös asuntosijoittamisen suosion kasvu ja kyseisiin sijoituksiin usein liittyneet suuret velkavivut ovat osaltaan näkyneet asuntolainakannan ja kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvun taustalla.

Lainanotto on monin tavoin arkipäiväistynyt, kun luottoa on helposti saatavilla niin verkkokauppaostoksilla kuin kivijalkaliikkeissä suurempia hankintoja tehdessä. Majamaa ja Rantala (2020) toteavat tutkimuksessaan ylipäätään lisääntyneen luottotarjonnan olevan eräs kotitalouksien velkaantumiseen vaikuttanut tekijä. Heidän mukaansa vaikutuksena on myös sillä, että nykyään kotitaloudet myös tarttuvat aiempaa herkemmin erilaisiin luototusmahdollisuuksiin ja erilaisten luottojen avulla rahoitetaan yhä enemmän kulutusta elämän eri vaiheissa. Tämä kertoo osaltaan kotitalouksien muuttuneista asenteista kulutusta, säästämistä ja velkaantumista kohtaan. Tutkijoiden huolena on, että kotitalouksien nykyisenkaltainen velkaantumiskehitys voi johtaa tulevaisuudessa kasvaviin velkaliitännäisiin ongelmiin aiempaa laajemmilla väestöryhmillä (Majamaa ja Rantala, 2020).

3 Kotitalouksien velkaantumisen vaikutukset

Kotitalouksien velka on vuorovaikutuksessa talouden ja rahoitusjärjestelmän kanssa eri kanavien välityksellä. Velkaantumiskanava vähentää kotitalouksien kulutusta velanhoitokustannusten noustessa. Velkaantumisen purkuprosessi toimii lainantakaisinmaksun kautta johtaen kotitalouksien alhaisempaan kulutushalukkuuteen ja aggregaattitason kulutukseen. Kulutuksen lasku vaikuttaa muihin kysyntäkomponentteihin johtaen yleiseen taloudellisen aktiviteetin alenemiseen. Vakuuskanava yhdistää asuntojen hinnat, velan kertymisen ja menot, kun asuntojen hintojen noustessa kotitalouksien luotonsaanti voi helpottua johtaen kysynnän kasvuun. (Byrialsen ja Raza, 2020)

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan kotitalouksien velkaantuneisuuden aiheuttamia riskejä ja haavoittuvuuksia sekä velkaantumisen hallintakeinoja. Lopuksi katsotaan miten aikaisempien tutkimusten ja kirjallisuuden valossa erilaiset taloudelliset shokit vaikuttavat velkaantuneisiin kotitalouksiin.

3.1 Velkaantuneisuuteen liittyvät riskit

Kotitalouksien kasvanut velkaantuneisuus muodostaa riskejä niin kotitalouksille itselleen kuin koko kansantaloudelle. Nostettujen lainojen suurentuessa ja laina-aikojen pidentyessä myös niihin liittyvät riskit ovat kasvaneet (Valtiovarainministeriö, 2023). Useat vakavista pankki- ja talouskriiseistä ovat liittyneet asuntoluotonannon ja kotitalouksien velkaantumisen nopeaan kasvuun yhdistettynä ylikuumentuneisiin asuntomarkkinoihin (Suomen Pankki, 2023a). Kotitalouksien velkaantuminen ja sen kasvuvauhti vaikuttavat osaltaan talouskehitykseen ja rahoitusvakauden säilymiseen.

Byrialsen ja Raza (2020) jakavat kotitalouksien velkaantumiseen liittyvät riskit rahoitusvakausriskeihin ja makrotaloudellisiin riskeihin. Rahoitusvakausriskit liittyvät kotitalouksien lainanmaksuvelvoitteista suoriutumiseen ja niiden laiminlyönnistä syntyviin vaikutuksiin rahoituslaitoksille. Lainojen laiminlyönneistä aiheutuvat

luottotappiot voivat heikentää rahoituslaitosten mahdollisuuksia myöntää uusia luottoja, jos ne ovat kokoluokaltaan suuria. Kotitalouksien kohonneen velkaantuneisuuden aiheuttamat rahoitusvakausriskit voisivat kasvaa kotitalouksien lainanhoitokyvyn ja kulutusmahdollisuuksien heikentyessä merkittävästi (Suomen Pankki, 2023a). Kotitaloussektorin laaja-alaiset lainanhoitovaikeudet ja kulutuksen voimakas supistuminen voisi aiheuttaa talouteen kuvion 11 mukaisen haitallisen kierteen.

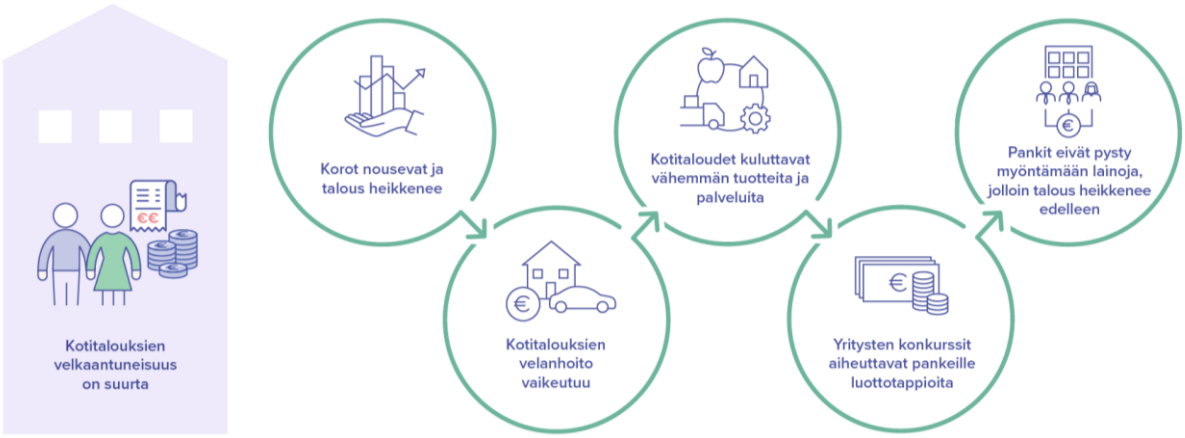

Kuvio 11. Kotitalouksien korkean velkaantuneisuuden aiheuttama negatiivinen kierre taloudessa (Suomen Pankki, 2023b).

Velkaantumiseen liittyvät makrotaloudelliset riskit syntyvät kotitalouksien velanhoidon laskiessa niiden kulutusta ja investointeja johtaen kokonaiskysynnän vaimenemiseen (Byrialsen ja Raza, 2020). Suomalaiset ovat tunnollisia lainanmaksajia ja lainanhoidon vaikeutuessa kotitaloudet pyrkivät ensin nipistämään kulutuksestaan ennen velkojen maksuvelvoitteiden laiminlyöntiä (Valtiovarainministeriö, 2023). Jos kotitalouksien kysynnän pieneneminen on voimakasta, yrityssektorilla voi syntyä tarve sopeuttaa yritystoimintaa, mikä voi aiheuttaa työttömyyden ja taloudellisen ahdingon kasvua eri osapuolille (Valtiovarainministeriö, 2023). Työttömyyden kasvu lisää julkisia menoja mm. kasvaneiden tulonsiirtojen muodossa, mikä voi edelleen johtaa julkisentalouden sopeutustoimiin. Sopeutustoimet taas vaikuttavat edelleen kotitalouksiin. Näin

kerrannaisvaikutusten kautta alun perin velkaantuneiden kotitalouksien ongelmat voivat kertautua taloudessa ja aiheuttaa ongelmia koko kansantaloudelle.

Mianin ja Sufin (2018) tutkimuksessa ilmenee, että taantuman iskiessä talouteen kulutuksen lasku on voimakkainta alueilla, joilla kotitalouksien velka on noussut eniten ennen taantumaa. Korkea kotitaloussektorin velkaantuneisuus voimistaa siten osaltaan suhdannevaihteluita kysynnän kautta. Alter ja muut (2018) havaitsivat kotitalouksien korkean velkaantuneisuuden tekevän niistä alttiimpia tuloshokeille, ja kulutuksen pienenevän eniten korkeimmin velkaantuneilla kotitalouksilla. Tämä johtuu siitä, että velkaantumisen kasvaessa korkeaksi kotitalouksien kulutuksen tasoitusmahdollisuudet usein heikkenevät lainanhoidon viedessä kasvavan osan käytettävissä olevista tuloista. Talousshokin iskiessä esimerkiksi uuden lainan tai muun rahoituksen saaminen kulutuksen tasoittamiseksi voi olla hankalaa kaikkein korkeimmin velkaantuneille kotitalouksille (Alter ja muut, 2018).

Kotitalouksien velkaantuneisuus vaikuttaa myös talouskasvuun yksityisen velan kaksinaisen luonteen vuoksi: luoton laajeneminen ruokkii talouskasvua lyhyemmällä aikavälillä, mutta erityisesti negatiivisten tapahtumien aikana se vaimentaa kasvua pitkällä ja keskipitkällä aikavälillä (Byrialsen ja Raza, 2020). Myös Lombardi ja muut (2022) havaitsivat kotitalouksien kasvaneen velkaantuneisuuden selkeästi pienentävän talouskasvua pidemmällä aikavälillä. Heidän mukaansa asuntovakuudellisilla lainoilla on suurempi merkitys tulevaan bruttokansantuotteen kehitykseen kuin kulutusluotoilla. Nyholmin ja Silvon (2022) mukaan nopea velkaantumisen kasvu ennustaa matalampaa talouskasvua noin 3–4 vuoden kuluessa. Osin edellä mainituista syistä kotitalouksien velkaantumisen kehittymistä seurataan tarkasti viranomaisten toimesta ja sen liiallista kasvua pyritään rajoittamaan erilaisin toimin.

Osa tutkijoista on käyttänyt velka-bkt-suhdetta (debt-to-GDP) kotitalouksien velkaantuneisuuden negatiivisten vaikutusten arvioimisessa. Lombardin ja muiden (2022) tulokset osoittavat negatiivisten talouskasvuvaikutusten voimistuvan velka-bkt-

suhteen noustessa yli 70 prosentin. Alterin ja muiden (2018) mukaan kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvu nostaa pankkikriisin mahdollisuutta taloudessa ja vaikutus voimistuu velka-bkt-suhteen ylittäessä 65 prosenttia. Vuonna 2021 Suomen kotitalouksien velka-bkt-suhde oli 56 prosenttia (Nyholm ja Silvo, 2022), joten tällä mittarilla tarkasteltuna kotitalouksien velkaantuneisuus ei vielä tuolloin ollut yli riskirajojen. Toisaalta huomioitaessa tämän hetken ja lähitulevaisuuden bruttokansantuotteen ennustettu kasvuvauhti Suomessa kotitalouksien lainakannan ei olisi vara kasvaa jatkossa enää kovin voimakkaasti riskirajat huomioiden.

Tiivistäen voidaan sanoa, että kotitalouksien kasvanut velkaantuneisuus on kokonaistalouden kannalta ongelmallista muun muassa sen aiheuttamien kerrannais- ja talouskasvuvaikutusten vuoksi. Korkea velkaantuneisuus laskee kotitalouksien ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä, kun velkaantumisen kasvun myötä niiden taloudellinen liikkumavara on kaventunut. Tällöin shokkeihin vastaaminen vaikeutuu ja vaikutukset voivat voimistua, mikä osaltaan hidastaa talouden palautumista shokista.

3.2 Taloudellinen haavoittuvuus

Kotitalouksien taloudellinen vakaus on keskeistä kehittyneissä maissa, koska sen puute voi uhata mm. talouden toipumista kriisitilanteissa (Subova ja muut, 2021). Taloudelliselle haavoittuvuudelle ei ole yhtä universaalia määritelmää, mutta se liitetään esimerkiksi kotitalouden taloudellisen vakauden puuttumiseen ja kotitalouden pieneen varallisuuskertymään (Subova ja muut, 2021). Taloudellinen haavoittuvuus tekee kotitalouksista alttiita erilaisille talouden shokeille vaikuttaen niiden kulutus- ja lainanhoitomahdollisuuksiin. Kotitalouksien korkeaksi kasvanut velkaantuneisuus on herättänyt huolta siitä, onko niiden velkaantumiskehitys ristiriidassa optimaalisen intertemporaalisen kulutuskäyttäytymisen kanssa johtaen kotitalouksia taloudellisiin vaikeuksiin (Anderloni ja muut, 2012).

Taloudellista haavoittuvuutta aiheuttavat monenlaiset tekijät. Anderlonin ja muiden (2012) tutkimuksen mukaan tällaisia ovat mm. kotitalouksien kestämättömät

velkaantumisvalinnat, joiden myötä niiden velkataso on kasvanut liian korkeaksi suhteessa nykyisiin ja tuleviin ansaintamahdollisuuksiin. He mainitsevat muiksi altistaviksi tekijöiksi matalan varallisuusasteen sekä elämäntapavalinnat, jotka voivat johtaa kotitalouden liian korkeaan kulutukseen tai muutoin epäoptimaaliseen rahanhallintaan.

Haavoittuvaan taloustilanteeseen ovat voineet ajaa myös erilaiset kotitalouden kohtaamat vastoinkäymiset, jotka ovat esimerkiksi pakottaneet ne käyttämään olemassa olleet säästönsä tilanteesta selvitäkseen. Lisäksi kotitalouden jäsenten sosiodemografiset tekijät (ikä, sukupuoli, koulutustaso, lapsien lkm.) voivat lisätä haavoittuvuutta (Subova ja muut, 2021). Esimerkiksi yhden hengen kotitaloudet, joilla ei ole taloudellisia puskureita voivat olla taloudellisesti erityisen haavoittuvia, jos niitä kohtaa lomautus tai muu äkillinen tulotason lasku (Majamaa ja Rantala, 2020). Toisaalta velallisilla lapsiperheillä korkeat kiinteät kuukausikulut pienentävät taloudellista liikkumavaraa kasvattaen niiden taloudellista haavoittuvuutta (Subova ja muut, 2021).

Myös velkaantumisajankohta voi vaikuttaa kotitalouden haavoittuvuusriskiin. Tuoreet lainaajat ovat aiemmin velkaantuneita haavoittuvammassa asemassa, sillä he ovat todennäköisemmin ottaneet lainaa korkeilla velka-tulosuhteilla ja tehneet lainanhoitoarvionsa matalampien korkojen mukaisesti (Bullock, 2022). Lisäksi uusilla lainaajilla on ollut vähemmän aikaa kerätä omaisuutta tai likvidejä puskureita (Bullock, 2022). Jos tällaiset lainaajat kohtaavat yllättävän tulo- tai menoshokin, voi niiden lainanhoitorasite muodostua aikaisemmin velkaantuneita kotitalouksia raskaammaksi.

Kotitalouksien lainanhoitokulut suhteutettuna sen tuloihin on yksi merkittävimmistä määrittäjistä velalliskotitalouksien haavoittuvuudelle (Anderloni ja muut, 2012). Valderraman ja muiden (2023) mukaan tämä pitää paikkansa erityisesti korkeampituloisten kohdalla, joilla lainanhoitokulut vievät kasvavan osan niiden tuloista alempiin tuloryhmiin verrattuna. Pienituloisilla kotitalouksilla puolestaan pakollisten

elinkustannusten määrä on haavoittuvuuden kannalta keskeisempi tekijä, sillä pakolliset kulut vievät usein valtaosan näiden kotitalouksien tuloista johtaen todennäköisemmin taloudellisiin haasteisiin (Valderrama ja muut, 2023).

Valderraman ja muiden (2023) tutkimuksessa rakennetaan haavoittuvuusmittari kotitalouksille. He määrittelevät pakolliset maksut summana, jonka kotitalous joutuu käyttämään asumiskuluihin (lainanmaksu tai vuokra), peruskustannuksiin (ruoka ja muut pakolliset menot) sekä muiden lainojen takaisinmaksuun. Kotitalouden katsotaan olevan taloudellisesti haavoittuvainen, jos näin lasketut yhteiskulut vievät yli 70 prosenttia sen tuloista.

Albacete ja muut (2022) käyttävät haavoittuvuuden mittaamiseen taloudellista marginaalia, joka lasketaan vähentämällä kotitalouden nettotuloista sen vuosittaiset kulutusmenot ja lainanhoitomaksut. He luokittelevat kotitaloudet haavoittuvaksi, jos niiden taloudellinen marginaali on negatiivinen. Kyseisessä tutkimuksessa käytetään termiä ”debt at risk” kuvaamaan sitä osuutta lainakannasta, joka on tällaisten potentiaalisesti haavoittuvien kotitalouksien hallussa. Näiden kotitalouksien osuudella velallisista on merkitystä rahoitusvakauden säilymisen kannalta.

Taloudellinen haavoittuvuus ei muodosta riskiä vain kokonaistaloudelle, vaan eri tavoin myös velkaantuneelle kotitalouksille itselleen. Kotitalouden taloudellisen vakauden puute, kyvyttömyys kulutuksen rahoittamiseen ja korkea velkaantuneisuusaste voivat vaikuttaa myös kotitalouden jäsenten tulevaan hyvinvointiin ja psykologisiin piirteisiin (Subova ja muut, 2021).

Suomessa sosiaaliturvaan tehtävien uudistusten myötä esimerkiksi työttömäksi jäävät velalliset voivat joutua jatkossa taloudellisesti aiempaa ahtaammalle. Tilanne on erityisen haastava, jos kotitaloudella on paljon lainaa ja vain vähän likvidejä varoja. Tällaiset kotitaloudet voivat olla taloudellisesti erityisen haavoittuvassa asemassa ja suuremmassa vaarassa ajautua ylivelkaantuneiksi.

3.3 Ylivelkaantuminen

Kotitalous voi päätyä tilanteeseen, jossa sen velkataakka muodostuu niin suureksi, että se ei enää kykene hoitamaan siihen liittyviä maksuvelvoitteitaan. Tällaista tilannetta voidaan kutsua ylivelkaantumiseksi. Lainanoton lisääntyminen, lainojen aiempaa parempi saatavuus ja monipuolisempi tarjonta vakuudettomissa kulutusluotoissa ovat kasvattaneet kotitalouksien maksuvaikeuksia ja johtaneet ylivelkaantumiseen (Majamaa ja Rantala, 2020). Majamaan ja Rantalan (2020) tutkimuksessa eräiksi ylivelkaantumisen riskitekijöiksi havaittiin yksinasuminen sekä lapsettomuus, mutta toisaalta myös lapsiluvun kasvu on aikaisemmissa tutkimuksissa yhdistetty kasvaneeseen riskiin päätyä ulosottoon. Heidän mukaansa ylivelkaantuminen saattaa liittyä erilaisiin elämäntaitekohtiin (esim. lapsensaanti, ero, eläköityminen), joissa tulojen merkittävä pienentyminen tai kustannusten nopea kasvu voivat johtaa kotitalouksien talousvaikeuksiin.

Liialliseen velkaantumiseen voivat johtaa kestämättömät kulutustottumukset tai heikko yleinen talousosaaminen. Talousosaamisen merkitys on kasvanut tämän päivän luottomarkkinoilla toimiessa luottotuotteiden valtaisan kirjon ja niiden monimutkaistumisen vuoksi (Majamaa ja Rantala, 2020). Jos lainanhakija ei ole kunnolla perillä hakemansa lainan ehdoista ja siitä aiheutuvista todellisista kustannuksista, kestämättömien lainapäätösten ja sitä kautta ylivelkaantumisen vaara kasvaa.

Mikäli kotitaloudella on paljon erilaisia vakuudettomia kulutusluottoja, niihin liittyvät kustannukset voivat viedä suuren osan velalliskotitalouden tuloista jättäen elinkuluihin ja mahdollisiin asuntolainanlyhennyksiin vähemmän varoja (Majamaa ja Rantala, 2020). Tämä johtaa ongelmiin erityisesti pienituloisilla mahdollisen luottorajoitteisuuden vuoksi, jos niillä ei ole mahdollisuutta saada matalakuluista rahoitusta pankista tai muista lähteistä. Pidempään jatkuneet maksujen laiminlyönnit aiheuttavat maksuhäiriömerkinnän (Kilpailu- ja kuluttajavirasto, n. d.), jolla on usein elämää

hankaloittavia vaikutuksia. Maksuhäiriömerkinnän saaneen voi olla vaikeampi saada vuokra-asuntoa, solmia vakuutus- tai muita sopimuksia, saada uutta rahoitusta tai työllistyä tietyntyyppisiin työtehtäviin (Kilpailu- ja kuluttajavirasto, n. d.).

Ylivelkaantuminen on joltain osin kasvanut viime vuosina. Majamaan ja Rantalan (2020) tutkimuksen mukaan aikavälillä 2012–2020 maksuhäiriömerkintäisten osuus hieman laski alle 25-vuotiailla, mutta kasvoi kaikissa 30-vuotta täyttäneissä ikäryhmissä kasvun oltua erityisen voimakasta vanhimmissa ryhmissä. Tarkastelun mukaan ylivelkaantuminen lisääntyi yli 65-vuotiaiden ikäryhmissä etenkin naisilla. Miehillä oli tarkastelujaksolla 2012–2020 naisia enemmän maksuhäiriömerkintöjä, mutta naisten osuus maksuhäiriömerkintäisistä kasvoi miehiä voimakkaammin.

Maksuhäiriömerkinnän saaneita henkilöitä oli maaliskuun 2024 lopulla lähes 356 000 määrän kasvettua noin 5000 hengellä 2024 ensimmäisen vuosineljänneksen aikana. Eniten merkinnän saaneita on 30–44-vuotiaiden ikäryhmissä. Myös ensimmäisen maksuhäiriömerkintänsä saaneiden määrä on noussut ja uusia merkintöjä sai 2024Q1 aikana yli 18 900 henkilöä. Eniten uusien merkinnän saaneita henkilöitä on 20–24-vuotiaiden ryhmässä, hieman vajaa 2000 henkilöä. 25–34-vuotiailla uusien merkintöjen määrän kasvu on ollut toiseksi suurinta. (Suomen Asiakastieto, 2024). Majamaan ja Rantalan (2020) mukaan nuorten ikäryhmien liiallisen velkaantumisen taustalla on usein mm. puutteellinen oman talouden hallinta.

Suomen Asiakastiedon (2024) tilastoista nähdään, että ylivelkaantumisen rajalla olevien henkilöiden määrä on kasvanut. Kyseiset kuluttajat liikkuvat maksuhäiriön ja puhtaiden luottotietojen välillä. Tätä selittää osaltaan se, että nykyään maksuhäiriömerkintä poistuu, kun merkinnän perusteena oleva velka on maksettu pois. Jos merkinnän poistumisen jälkeen kuluttajan maksuvalmius ei ole parantunut vaan hän tekee uusia velkasitoumuksia, joiden maksusta ei selviä, voivat puhtaat luottotiedot jäädä lyhytaikaisiksi. (Suomen Asiakastieto, 2024)

Kulutusluottojen ja pikalainojen yleistyminen sekä niistä aiheutuneet maksuongelmat ovat kasvattaneet myös ulosottovelallisten määrää (Majamaa ja Rantala, 2020). Viimeisimpien kuluttajansuojalain muutosten myötä luotonmyöntökriteerit ovat tiukentuneet johtaen ylivelkaantumisen realisoitumiseen ulosottoon, kun velkaantuneet eivät ole saaneet jatkettua velkakierrettään ottamalla uutta lainaa vanhojen lainojen hoitamiseksi (Majamaa ja Rantala, 2020). Tilastoista nähdään, että ulosottolaitoksen asiakasmäärät ovat kasvaneet tasaisesti paria poikkeusvuotta lukuun ottamatta ja vuoden 2023 aikana luonnollisia henkilöitä oli ulosotossa jo liki 520 tuhatta (Ulosottolaitos, 2024). Tämä tarkoittaa sitä, että jo lähes joka kymmenes suomalainen oli viime vuoden aikana ulosoton asiakkaana.

Taulukko 1. Ulosoton velallisjakauma syntymävuosittain 31.12.2023 (Ulosotto, 2024).

Vireillä olevat velalliset vuoden lopussa syntymävuoden mukaan						
Syntymävuosi	Velallisia, lkm	Asioita, kpl	Perittävä velka, 1000 €	Asioita vireillä / velallinen	Perittävä velka keskimäärin / velallinen, euroa	Perittävä velka keskimäärin / asia, euroa
1959 tai aikaisemmin	25 503	182 926	1 250 202	7,2	49 022 €	6 834 €
1960 – 1969	33 823	283 318	2 056 101	8,4	60 790 €	7 257 €
1970 – 1979	42 069	342 540	1 932 810	8,1	45 944 €	5 643 €
1980 – 1989	50 069	374 519	1 027 203	7,5	20 516 €	2 743 €
1990 – 1999	46 277	262 962	475 260	5,7	10 270 €	1 807 €
2000-2005	10 857	35 927	31 918	3,3	2 940 €	888 €
2006 tai myöhemmin	629	950	616	1,5	980 €	649 €
Yhteensä	209 227	1 483 142	6 117 857	7,1	29 240 €	4 125 €

Taulukosta 1 nähdään, että vuoden 2023 lopulla velallisten ja vireillä olleiden asioiden lukumäärillä mitattuna ulosotossa oli eniten 1980-luvulla syntyneitä. Euromäärillä mitattuna suurimmat keskimääräiset velkasummat (yli 60 000 €) olivat 1960-luvulla syntyneillä. Myös vanhimmassa ikäluokassa, 1959 tai sitä ennen syntyneillä, keskimääräiset ulosottovelat olivat yli 49 000 euroa. Alle 25-vuotiaiden ulosottovelallisten määrä ja perittävät velkasummat ovat selvästi muita ryhmiä pienemmät. Huomioitaessa kaikki ikäluokat vuoden 2023 lopussa keskimääräinen avoinna ollut velalliskohtainen velkasaldo oli yli 29 000 euroa. Velalliset eivät tilaston valossa päädy ulosottoon yhden tai kahden maksamatta jääneen velvoitteen vuoksi,

vaan keskimääräinen vireillä olleiden asioiden määrä on noin 7 kappaletta velallista kohti vaihdellen jonkin verran ikäryhmittäin. (Ulosottolaitos, 2024)

Ylivelkaantuminen voi tuoda mukanaan velkaantuneelle erilaisten taloudellisten haasteiden lisäksi myös merkittävää henkistä painetta. Velkojen selvittely ja avun hakeminen tilanteeseen voi olla työlästä ja aikaa vievää vaatien voimavaroja, joita kaikilta velallisilta ei välttämättä enää löydy. Myös sosiaalisten ja taloudellisten turvaverkkojen puute voivat osaltaan vaikeuttaa ylivelkaantumistilanteen ratkaisemista.

3.4 Kotitalouksien velkaantumisen hallinta

Kotitalouksien velkaantumisen aiheuttamien riskien vuoksi sen kasvua on pyritty hallitsemaan monin tavoin viranomaisten toimesta. Makrovakausvälineitä ryhdyttiin kehittämään maailmanlaajuisesti 2008 finanssikriisin jälkeen, kun herättiin makrotason valvonnan tärkeyteen rahoitusvakauden säilyttämiseksi. Suomessa ensimmäiset yhä käytössä olevat makrovakausvälineet tulivat voimaan vuoden 2015 alusta, joten kyseessä on vielä hyvin tuore sääntelykehikko (Valtiovarainministeriö, 2023). Tällä hetkellä Suomessa käytössä olevia makrovakausvälineitä ovat pankeille asetettava lisäpääomavaatimus, asuntoluototuksen enimmäisluototussuhde (lainakatto), kiinteistövakuudellisten luottojen riskipainot, G-SII-puskurit, O-SII-puskurit sekä rahoitusjärjestelmän rakenteellisten ominaisuuksien perusteella määrättävät lisäpääomavaatimukset (Finanssivalvonta, 2022).

Kotitalouksiin kohdentuvilla kysyntäperusteisilla makrovakausvälineillä on tarkoitus hillitä kotitalouksien velkaantumista ja lainanannon liian voimakasta kasvamista (Valtiovarainministeriö, 2023). Suomessa on käytössä yksi kysyntäperusteinen makrovakausväline (enimmäisluototussuhde), jolla määritetään paljonko kotitalous voi korkeintaan saada asuntolainaa käytössä olevia vakuuksiaan vastaan. Perustasollaan enimmäisluototussuhde on muille kuin ensiannon ostajille 90 prosenttia ja ensiasunnonostajille 95 prosenttia (Valtiovarainministeriö, 2023). Enimmäisluototussuhteen tasoa on vuosien varrella alennettu kotitalouksien

velkaantumisen kasvun kiihtyessä tai asuntomarkkinatilanteen kuumentuessa. Viimeksi tällainen tilanne oli pandemia-aikana vuonna 2021, jolloin enimmäisluototussuhde alennettiin 85 prosenttiin (Finanssivalvonta, 2023). Luototussuhteen kiristys ei koskenut ensiasunnonostajia. Joulukuussa 2023 enimmäisluototussuhde palautettiin alennetulta tasolta takaisin perustasolleen 90 prosenttiin (Finanssivalvonta, 2023).

Finanssivalvonnan antama suositus kotitalouksien enimmäisvelanhoitorasitukseen liittyen tuli voimaan 2023 alussa. Suosituksen mukaan kotitalouden kuormitettu lainanhoitorasitus ei saa pääsäännön mukaan ylittää 60 prosenttia sen nettotuloista. Tunnuslukua laskettaessa huomioidaan hakijan kaikki luotot sisältäen taloyhtiölainojen rahoitusvastikkeet. Suosituksen mukaan myönnettävät lainat tulee stressitestata käyttämällä korkeintaan 25 vuoden laina-aikaa sekä vähintään kuuden prosentin luottokorkoa. (Valtiovarainministeriö, 2023). Koska kyseessä on suositus, se ei sido luotonantajia pakottavan lainsäädännön tavoin.

Heinäkuussa 2023 voimaan tullut lakiuudistus määritteli uusien asunto- ja taloyhtiölainojen enimmäistakaisinmaksuajaksi 30 vuotta. Pankeille jätettiin mahdollisuus poiketa tästä 10 prosentin osalta luotonantovolyymistaan. Samalla kiristettiin myös taloyhtiölainoituksen lyhennysvapaita niin, että niitä saa jatkossa olla korkeintaan ensimmäiset 12 kuukautta kohteen valmistumisesta. (Valtiovarainministeriö, 2023). Tämä lyhennysvapaajaksojen rajoitus on merkittävä muutos, sillä aikaisemmin yhtiölainoihin on voinut liittyä useiden vuosien lyhennysvapaajakso kohteen valmistuttua. Pitkät lyhennysvapaat ovat osaltaan saattaneet houkutella asunnonhankkijoita suurempien yhtiölainojen nostoon ja hämärtää lainanottajien käsitystä velanhoitoon liittyvistä lyhennysvapaajakson jälkeisistä kokonaiskustannuksista.

Kuluttajansuojalakiin on tehty vuosien varrella muutoksia, joiden tavoitteena on ollut hillitä kuluttajien ylivelkaantumista ja parantaa heidän asemaansa luottomarkkinoilla (Majamaa ja Rantala, 2020). Uusimmassa lokakuussa 2023 voimaan tulleessa

muutoksessa kuluttajaluottojen korkokatto laskettiin 15 prosenttiin ja sidottiin viitekorkoon niin, että luottokorko saa jatkossa olla enintään yhteensä 20 prosenttia (Valtiovarainministeriö, 2023). Myös sallittujen perittävien luottokustannusten määrä kirjattiin lakiin. Tuoreimman uudistuksen tavoitteena oli kohtuullistaa kulutusluottojen hinnoittelua erityisesti suurten ja pitkäaikaisten kulutusluottojen osalta (Valtiovarainministeriö, 2023).

Kaikki aiemmin toteutetut sääntelymuutokset eivät kuitenkaan ole johtaneet toivottuihin lopputuloksiin, sillä luotontarjoajat ovat pyrkineet löytämään keinoja sääntelyn kiertämiseksi. Tällaisia keinoja ovat olleet mm. uusien luottotuotteiden tuonti markkinoille, joihin voimassa oleva sääntely ei ole vielä ulottunut. Ongelmista huolimatta kasvaneella sääntelyllä on onnistuttu osin rajoittamaan esimerkiksi nuorten velkaantumista. (Majamaa ja Rantala, 2020)

Useat ulkopuoliset viranomaistahot, esimerkiksi IMF ja Euroopan järjestelmäriskikomitea, ovat viime vuosina suositelleet Suomelle uusia toimia kotitalouksien velkaantumisen hallitsemiseksi. Näitä ovat mm. juridisesti suositusta sitovampien kysyntäperusteisten makrovakausvälineiden (enimmäisvelkasuhde ja enimmäisvelanhoitorasitus) käyttöönotto (Valtiovarainministeriö, 2023). Tällaiset lainanhakijan tuloihin liitetyt lainarajoitukset vahvistaisivat kotitalouksien talouden kestävyyttä shokkitilanteissa, kun lainarasitus ja lainanhoitokyky olisi mitoitettu tiukemmin niiden maksukykyä vastaavaksi. Suomessa nykyistä enimmäisluototussuhdetta käytetään vain asuntorahoituksessa, kun taas enimmäisvelkasuhde ja enimmäisvelanhoitorasitus kattaisivat myös muun kotitalouksien lainanoton. Vastaavia kysyntäperusteisia välineitä on käytössä jo useissa Euroopan maissa. Tehtyjen tutkimusten perusteella paras velanhallintavaikutus saadaan aikaan useamman kysyntäperusteisen makrovakausvälineen yhdistelmällä. Tämä puoltaisi ajatusta Suomen kysyntäperusteisen makrovakausvälineistön laajentamisesta nykyisestä.

Uutena viranomaisten lisätyökaluna ylivelkaantumisen hillitsemisessä on huhtikuun 2024 alussa käyttöönotettu Positiivinen luottorekisteri. Jatkossa luotonantajat velvoitetaan tarkastamaan luotonhakijan tiedot rekisteristä, josta näkee yhdellä rekisteriotteella hakijan velat ja vuositulot. Rekisterin on tarkoitus palvella myös kotitalouksia, sillä ne voivat tarkistaa rekisteristä omat tietonsa ja halutessaan hakea vapaaehtoista luottokieltoa. (Positiivinen luottorekisteri, 2023). Rekisteristä ei odoteta pikaista ihmelääkettä ylivelkaantumisen taittamiseen, sillä se otetaan asteittain käyttöön tulevien vuosien aikana ja se sisältää alkuvaihteessa myös joitain puutteita. Näistä yksi merkittävin on kotitalouksien taloyhtiölainaosuuksien puuttuminen rekisteristä, sillä kotitalouksien yhtiölainaosuuksien huomattavan kasvun ja yleistymisen myötä ne voivat nykyään muodostaa merkittävän osan kotitalouden velkavastuista. Niiden puuttuminen rekisteristä voi siten antaa puutteellisen kuvan lainanhakijan kokonaislainavastuista ja vaikeuttaa todellisen maksukyvyn arviointia.

Erilaisen viranomaissääntelyn lisäksi kotitalouksien velkaantumista ja sen aiheuttamia riskejä voidaan hallita vahvistamalla kotitalouksien taloudellista kantokykyä. Aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Kaplan ja muut, 2014) on korostettu likvidien varojen merkitystä kotitalouksille, sillä niiden avulla on mahdollista rahoittaa kulutusmenoja ilman lisälainanottoa (Bufe ja muut, 2022).

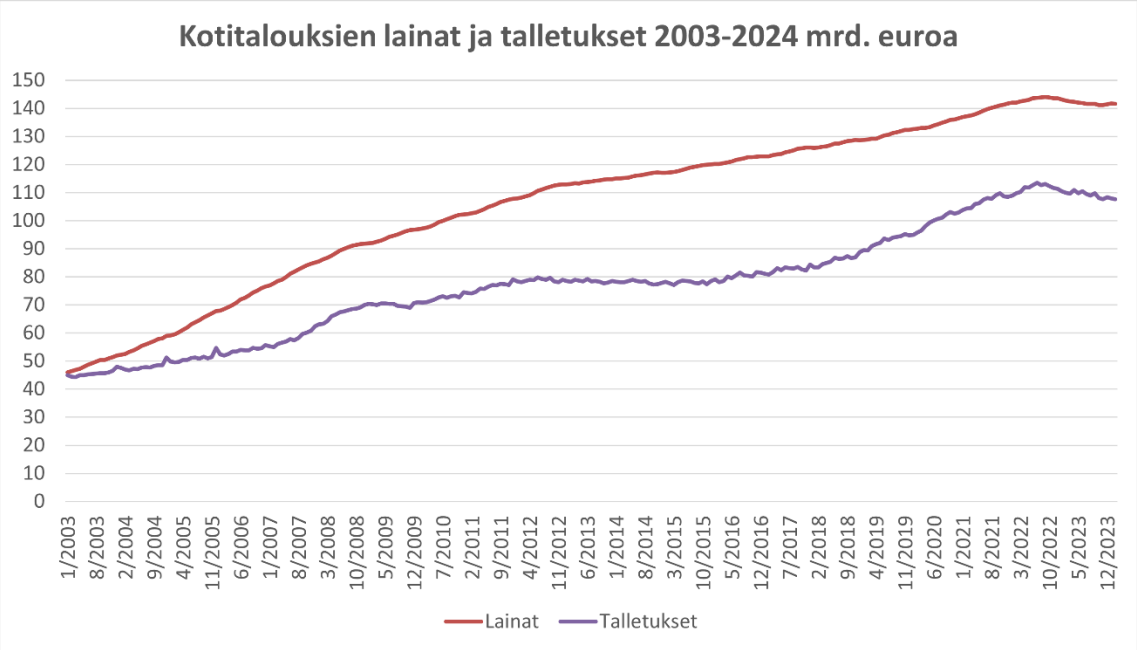

Kuvio 12. Kotitalouksien laina- ja talletuskannan kehitys 2003–2024 (Suomen Pankki, 2024a).

Kuviosta 12 nähdään, että 2003–2023 lainakannan kasvu on ollut huomattavasti kotitalouksien talletuskannan kasvua nopeampaa, vaikka molemmat olivat vielä vuoden 2003 alussa samalla lähtötasolla. Suomessa on viime vuosina siis syystäkin keskusteltu kotitalouksien taloudellisten puskureiden tärkeydestä, ja pankit ovat kannustaneet laina-asiakkaitaan aloittamaan säännöllisen kuukausisäästämisen jo lainannoston yhteydessä. Säästöpuskureita on suositeltu kerättävän noin kolmen kuukauden menot kattava summa. Käytännössä suositusten mukaisten puskurien kerryttäminen voi olla velalliskotitaloudelle vaikeaa ja hidasta etenkin, jos sen tulotaso on matala ja pakollisia menoja on paljon. Tutkimusten mukaan matala- ja keskituloiset kotitaloudet, joilla on edes hieman säästöjä kohtaavat iskevien taloudellisten shokkien vaikutukset lievempinä (Bufe ja muut, 2022).

Myös taloudellisen lukutaidon merkitys on kasvanut, sillä se vaikuttaa muun muassa kuluttajien lainaamis- ja säästämispäätöksiin. Taloudellisesti kyvykkäämmät kotitaloudet, joilla on velkaantumisen peruskonseptit hallussa, todennäköisemmin maksavat esimerkiksi kalliit luottokorttivelkansa pois kuukausittain välttäen korkeita luottokuluja (Lusardi ja muut, 2015). Hyvä taloudellinen lukutaito auttaa kotitaloutta

talouden suunnittelun ja hallinnan kanssa, mikä voi vähentää niiden hallitsematonta velkaantumista ja osaltaan pienentää koko kotitalouden taloudellista haavoittuvuutta. Majamaan ja Rantalan (2020) mukaan talousosaamisen vahvistamiselle on Suomessa tilastojen valossa tarvetta kaikissa ikäryhmissä. Esimerkiksi nuorten talousosaamista olisi hyvä suunnata aikuistumisen kynnyksellä oleville ryhmille, jolloin opitut taloustaidot pääsisivät mahdollisimman pian käyttöön (Majamaa ja Rantala, 2020).

Kotitalouksien talouden kestävyyttä voidaan parantaa auttamalla ja motivoimalla niitä vararahaston kerryttämiseen, tarjoamalla turvaverkkoja ja parantamalla kotitalouksien taloudellista kyvykkyyttä (European Commission, 2019). Ongelmana on löytää sellaisia politiikkatoimia, jotka auttaisivat myös matalamman tulotason kotitalouksia säästöjen kerryttämisessä (European Commission, 2019). Säästöpuskureiden kerääminen voi nykytilanteessa olla erityisen haastavaa kasvaneiden elin- ja korkokustannusten vetäessä kotitalouksien budjetit aiempaa tiukemmalle.

3.5 Talousshokkien vaikutukset kotitalouksiin

Kotitaloudet voivat kohdata erilaisia shokkeja, jotka horjuttavat niiden taloudellista kantokykyä. Stressitestaustutkimuksissa kotitalouksien talouden kestävyyttä mitataan altistamalla ne esimerkiksi varallisuuteen, työllisyyteen, tuloihin tai menoihin kohdistuville shokeille tai näiden yhdistelmille. Korkea velkaantuneisuus tekee kotitalouksista haavoittuvia reaalitulojen menetykselle kohonneen inflaation aikana erityisesti korkojen noustessa ja asuntojen hintojen laskiessa (Bullock, 2022). Tämä voi johtaa kotitalouksien taloudellisen hyvinvoinnin laskuun (Bufe ja muut, 2022). Lisäksi kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvaessa niiden kulutuksen muutos shokin iskiessä muuttuu aiempaa voimakkaammaksi (Kärkkäinen ja Silvo, 2023). Kotitalouksien velkaantuneisuudella ja sen asteella on siten merkitystä niiden shokinkestävyydelle.

Osaan Suomen kotitalouksista on voinut 2020-luvulla melko lyhyessä ajassa iskeä useampi erilainen talousshokki. Ensin koronapandemia-aika saattoi rajoittaa kotitalouksien työskentelymahdollisuuksia lomautusten tai irtisanomisten aiheuttaessa

tuloshokin. Pandemian hieman rauhoituttua kiihtyneen inflaation aiheuttama kustannuskriisi nosti erityisesti ruoan ja energian hintoja valuen siitä yleiseksi kustannustason nousuksi. Euroopan keskuspankin ennätysnopeat koronnostot ovat kasvattaneet useimpien velalliskotitalouksien lainanhoitokuluja parin viime vuoden aikana. Kokonaistalouden kehityksen kannalta on tärkeä tietää miten velalliskotitaloudet käyttäytyvät ja selviävät erilaisten taloudellisten shokkien iskiessä. Tarkastellaan ensin tuloshokkien vaikutusta velalliskotitalouksiin.

Elinkaarikehikossa kotitalouden kulutusvastaus tulomuutoksiin riippuu iskevän shokin ennustettavuudesta ja pysyvyydestä sekä niiden mahdollisuudesta tasoittaa kulutustaan. Ilman epävarmuutta ja likviditeettirajoitteita pysyvä tuloshokki vähentää kulutusta yhden suhde yhteen. Tällöin tilapäinen tuloshokki saa kotitaloudet muuttamaan kulutustaan vain vähän, koska ne pyrkivät tasoittamaan tulonsa koko elinkaaren matkalle ja kotitalouden kulutustason määrittelevät niiden pysyväistulot. (Friedman, 1957)

Kaplanin ja muiden (2014) mukaan yhteiskunnassa on kulutuskäytökseltään elinkaarimallista poikkeavia varakkaita ”kädestä-suuhun” kotitalouksia, jotka omaavat korkean rajakulutusasteen myös väliaikaisiin tuloihin liittyen. Näillä kotitalouksilla on merkittävästi varallisuutta epälikvidissä muodossa, mutta vain vähän likvidejä varoja, jolloin niillä on taipumus kuluttaa kaikki käytettävissä olevat tulonsa joka periodilla (Kaplan ja muut, 2014). Tuloshokin iskiessä näillä kotitalouksilla likviditeetin puute estää kulutuksen tasaaminen jättäen vastausvaihtoehdoksi kulutuksen pienentämisen tai lisävelan hakemisen.

Tutkimukset osoittavat kotitalouksien tuloihin kohdistuvien shokkien olevan erityisen ongelmallisia. Kotitalouksien velkaantuneisuudella on merkittävä vaikutus niiden kulutusvastaukseen talousshokkien iskiessä vaikutuksen ollessa erityisen voimakas tuloshokin kohdalla (Fasianos ja Lydon, 2022). Mitä korkeampi kotitalouden velkaantuneisuus on, sitä herkempi se on tulojen muutoksille (Baker, 2018). Hyvin

raskaasti velkaantuneiden kotitalouksien on vaikea tasoittaa kulutustaan tai sopeuttaa menojaan kiinteiden lainanhoitovelvoitteiden tai vähäisten säästöjen vuoksi (Fasianos ja Lydon, 2022). Korkeasti velkaantuneiden kotitalouksien on myös vaikeampi saada lisää luottoa, jos rahoituksentarjoajien luotonantokriteerit ovat kiristyneet (Baker, 2018).

Bakerin mukaan (2018) kotitaloudet, joilla on vain vähän likvidejä varoja voivat olla muita herkempiä tuloshokeille sekä korkeammin velkaantuneita. Likviditeetin puute on voinut ajaa kotitalouksia lisävelanottoon johtaen niiden korkeampaan velkaantumisasteeseen. Matalan likviditeetin kotitalouksia voivat olla mm. nuoremmat kotitaloudet, jotka ovat ehtineet kerryttää vähemmän säästöjä elinkaarensa aikana tai kotitaloudet, joilla on vasta nostettu laina (Baker, 2018). Myös Alterin ja muiden (2018) tulokset tukevat ajatusta siitä, että vähävaraisemmat lainaajat joutuvat pienentämään kulutustaan muita rajummin odottamattoman tuloshokin iskiessä. Heidän mukaansa tämä johtuu siitä, että kyseisillä kotitalouksilla on muita korkeampi rajakulutusalttius.

Menoshokit vaikuttavat kaikkiin kotitalouksiin, mutta yleensä hieman eri tavoin. Kohonnut inflaatio ei nosta kaikkien tuotteiden ja palvelujen hintoja samalla tavalla tai yhtä paljon, minkä vuoksi muun muassa kotitalouden kulutuskorin sisällöllä on vaikutusta sen kokemaan inflaatioon (Ferreira ja muut, 2023). Kotitaloudet, jotka käyttävät suuremman osan tuloistaan välttämättömiin hyödykkeisiin, omaavat vaihtuvakorkoista lainaa ja ovat lisäksi korkeasti velkaantuneita ovat suuremmassa riskissä kustannusshokin iskiessä (Valderrama ja muut, 2023). Keskeisessä asemassa on myös kotitalouksien tulojen kehitys kustannusshokin aikana. Menojen kasvun ollessa tulojen kasvua voimakkaampaa kotitaloudet joutuvat todennäköisemmin leikkaamaan kulutustaan selvitäkseen nousseista kustannuksista (Kärkkäinen ja Silvo, 2023).

Epävarmoina aikoina velalliskotitaloudet joutuvat supistamaan kulutustaan muita voimakkaammin niiden pyrkiessä täyttämään lainanhoitovelvoitteensa (Valderrama ja muut, 2023). Tämä koskee erityisesti pienituloisia kotitalouksia, joilla suurin osa tuloista

kuluu asumiseen ja muihin pakollisiin menoihin (Mäki-Fränti ja Silvo, 2023), joiden hinnat ovat kohonneet erityisen paljon inflaatioshokin myötä. Jos kustannusten nousun vuoksi kotitalouden tulot eivät enää riitä pakollisiin menoihin lainanhoidon jälkeen, voi niille syntyä tarve hakea tilanteeseen apua perustarpeiden täyttämiseksi (European Commission, 2019). Suomessa kotitalouksien kasvanut taloudellinen ahdinko nousseiden kustannusten vuoksi on näkynyt muun muassa kasvavina jonoina ruoka-apujakeluihin sekä lisääntyneinä yhteydenottoina erilaisiin auttaviin tahoihin.

Korko- ja inflaatioshokki ovat sidoksissa toisiinsa, sillä korkoja nostamalla keskuspankit pyrkivät hillitsemään kiihtynyttä inflaatiota ja palauttamaan sen takaisin tavoitetasolleen hintavakauden säilyttämiseksi. Inflaation ja korkojen nousu ovat luoneet monille kotitalouksille uuden tilanteen, sillä vallitseva korkotaso on suurempi kuin mihin useat tämän hetken velallisista ovat aiemmin tottuneet (Valtiovarainministeriö, 2023). Toisin kuin inflaatio korkojen nousu koskettaa lähinnä velalliskotitalouksia, joita on noin puolet Suomen kotitalouksista. Suomessa valtaosa lainoista on vaihtuvakorkoisia (Suomen Pankki, 2023a), minkä vuoksi EKP:n koronnostot ovat kasvattaneet merkittävästi useimpien velalliskotitalouksien lainanhoitorasitusta. Mitä korkeampi on kotitalouden velkamäärä, sitä enemmän korkojen nousu on voinut euromääräisesti kasvattaa sen kuukausittaisia lainanmaksueriä.

Budjettirajoitteiden vuoksi nousevat luottokustannukset pienentävät kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia (Kärkkäinen ja Silvo, 2023). Matalan tulotason kotitalouksilla on harvemmin velkaa, mutta niillä jo pienellä lainamäärällä velkaantumisaste voi muodostua korkeaksi (Mäki-Fränti ja Silvo, 2023). Lisäksi niillä velka on useammin asuntovelan sijaan muuta velkaa, kuten vakuudettomia kulutusluottoja, joiden luottokustannukset ovat usein asuntolainoja korkeammat. Tällöin korkoshokin iskiessä pienituloiset kotitaloudet voivat olla suuremmissa ongelmissa lainanhoitorasituksen kasvaessa, etenkin jos kotitalouden tulojen kasvu ei ole pysynyt korkomenojen kasvun mukana (Valderrama ja muut, 2023).

Suomessa kotitalouksien kulutusvastaus korkoshokkiin riippuu pääasiassa niiden lainanhoitokustannuksista. Muita kulutusvastaukseen vaikuttavia tekijöitä ovat kotitalouden taloudellinen nettovarallisuus ja rajakulutusalttius kuluvan hetken tuloihin liittyen. Korkeasti velkaantuneet kotitaloudet voivat säilyttää kulutustasonsa lainanhoitokulujen ollessa matalat, mutta lainanhoitokulujen kasvaessa kotitaloudet voivat joutua leikkaamaan kulutustaan. (Kärkkäinen ja Silvo, 2023)

Korkojen nousu vaikuttaa asuntovelallisiin laskien asuntojen vakuusarvoja heikentäen sitä kautta kotitalouksien kulutuksen tasausmahdollisuuksia (Kärkkäinen ja Silvo, 2023). Suomessa omistusasuminen ja asuntovelkaantuminen on yleisempää hyvätuloisilla kotitalouksilla ja siten korkojen nousuvaikutukset kohdentuvat pääosin keski- ja hyvätuloisille kotitalouksille, joilla on usein euromääriltään suurimmat lainat hoidettavanaan (Mäki-Fränti ja Silvo, 2023). Varakkaammat kotitaloudet voivat hyödyntää likvidejä varojaan kasvaneiden lainanhoitokulujen kattamiseen ja kulutustasonsa säilyttämiseen, mutta likviditeetti- ja luottorajoitteisilla kotitalouksilla ei ole vastaavia mahdollisuuksia (Kärkkäinen ja Silvo, 2023).

Asuntovelallisilla kotitalouksilla voi olla mahdollisuuksia sopeuttaa lainanhoitokulujaan erilaisten pankkien tarjoamien lyhennysvapaiden ja lainajoustojen avulla (Suomen Pankki, 2023a). Annuiteetti- ja kiintein tasaerin lyhennettävissä lainoissa pääomalyhennyksen ja korkojen osuus lainanmaksuerästä muuttuvat korontarkastuksen yhteydessä vähintään kerran vuodessa (Suomen Pankki, 2023a). Korkojen ollessa nykyisellä tasolla voi pääoman lyhennysosuus kuukausittaisesta maksuerästä jäädä melko pieneksi, jolloin pääoman lyhennysvapaajakso ei välttämättä tuo kuukausitasolla merkittävästi lisää liikkumatilaa kotitalouden budjettiin.

Suomen Pankki (2023a) olettaa kotitalouksien lainanhoitokyvyn pysyvän pääosin riittävällä tasolla nykytilanteessa. Suomessa asuntovelalliset ovat tähän mennessä vastanneet kasvaneeseen korko- ja kulutasoon lisäämällä säätämistä sekä pienentämällä kulutustaan (Suomen Pankki, 2023a). Myös Kärkkäisen ja Silvon (2023)

mukaan vaikuttaisi siltä, että kasvaneesta velkakuormasta huolimatta suomalaiset velalliskotitaloudet ovat onnistuneet säilyttämään riittävät taloudelliset puskurit eikä luottorajoittuneiden kotitalouksien määrä ole kasvanut yleisen velkaantuneisuuden kasvun tahdissa. Epävarmuus tulevasta talous- ja työllisyystilanteesta sekä asuntojen hintojen kehityksestä luovat kuitenkin kysymyksiä velalliskotitalouksien talouden kestävyydestä pidemmällä aikavälillä.

4 Kotitalouksien velkaantumisen tunnuslukujen kehitys

Kotitalouksien velkaantuneisuutta voidaan mitata erilaisin tunnusluvuin, esimerkiksi lainantakaisinmaksukyvyn tai ylivelkaantumisen näkökulmasta. Tässä tutkielmassa analysoitavaksi on valittu kolme yleisesti käytettyä tunnuslukua: DTA (”debt-to-assets”) suhteuttaa kotitalouden kokonaisvelat varallisuuteen, DTI (”debt-to-income”) vertaa kotitalouden kokonaisvelkoja kokonaistuloihin ja DSTI (”debt service-to-income”) mittaa kuinka suuren osan velanhoitoon liittyvät kulut vievät kotitalouden tuloista. Tunnuslukujen kehitystä tarkastellaan tulo-, nettovarallisuus- ja ikäryhmittäin.

Analyysissä pääasiallisena aineistona käytetään Euroopan keskuspankin (ECB, 2023) Household Finance and Consumption Survey (HFCS) tutkimuksen kolmen tutkimusaallon tuloksia vuosilta 2014, 2017 ja 2021. Uusimmassa tutkimusaallossa oli mukana 19 euroalueen maata sekä kolme euroalueen ulkopuolista maata (Tšekki, Unkari ja Kroatia). HFCS aineistoa on julkisesti rajallisesti saatavilla, minkä vuoksi tässä analyysissä tarkastellaan ryhmien mediaanilukujen kehitystä. Käytettävissä oleva aineisto ei siten mahdollista syväluotaavaa ekonometrista analyysia aiheesta, vaan tarjoaa mahdollisuuden yleisemmän velkaantumistrendin ja tunnuslukujen kehityssuunnan havainnointiin. Lisätukena analyysissä hyödynnetään Tilastokeskuksen varallisuus- ja velkaantumistilastoja, joita on saatavilla ikä- ja tuloryhmittäin jaoteltuna. Suomen tunnuslukujen tasoa ja kehitystä verrataan euroalueen yhdistettyihin lukuihin.

Velkaantumista mittaaville tunnusluvuille on vaikea määritellä yksiselitteisiä raja-arvoja, joiden ylittyessä velkaantuminen voitaisiin tulkita liialliseksi, vaan arvot vaihtelevat jonkin verran tutkimuksittain. Yleistäen valittuja tunnuslukuja tarkastellessa voidaan todeta, että mitä korkeammat tunnusluvun arvot ovat, sen suurempia ovat kotitalouksien velkaantumiseen liittyvät riskit. Tässä tutkielmassa käytettävät raja-arvot on poimittu aikaisemmista tutkimuksista, joissa on käytetty samantyyppistä aineistoa ja valittuihin raja-arvoihin suhtaudutaan pääasiassa suuntaa antavina vertailutasoina.

4.1 Velka-varallisuussuhde, DTA

Tunnuslukuna DTA eli velan suhde varallisuuteen mittaa kotitalouksien vakavaraisuutta. Se kuvaa kotitalouksien mahdollisuutta maksaa takaisin esimerkiksi asuntolainansa, jos asunto pitäisi myydä markkinahintaan (Fasianos ja Lydon, 2022). Osassa tutkimuksia tunnusluvun riskirajaksi asetetaan 100 prosenttia, mutta omassa tutkimuksessaan Giordana ja Ziegelmeyer (2017) käyttävät 75 prosentin raja-arvoa huomioiden myös omaisuuden myynnistä aiheutuvat kustannukset ja arvonalentumisriskin. Heidän mukaansa jo 75 prosentin ylittävä DTA tarkoittaa sitä, että kotitaloudella voisi olla vaikeuksia takaisinmaksaa velkansa, vaikka se myisi omaisuutensa.

Aloitetaan kotitalouksien velka-varallisuussuhteen kehityksen tarkastelu tuloluokista.

Taulukko 2. Mediaani velan suhde varallisuuteen tuloryhmittäin (ECB, 2023).

Tuloluokka	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	92,8	94,9	97,8	42,8	37,3	25,7
20–40 %	42,7	44,3	46,7	27,6	28,6	24,2
40–60 %	33,5	38,5	36,4	30,9	27,9	27,6
60–80 %	36,0	36,6	37,0	25,3	24,8	24,2
80–90 %	33,5	34,5	34,3	25,3	25,1	22,1
90–100 %	27,6	26,9	26,5	19,8	19,9	17,4

Taulukosta 2 nähdään, että Suomessa alimman tuloluokan mediaani velka-varallisuussuhde (DTA) oli huomattavasti muita ryhmiä korkeammalla tasolla lähestyen 100 prosenttia. Kyseisen tuloluokan osalta tilanne heikentyi vuodesta 2014 tunnusluvun noustua viisi prosenttiyksikköä vuoteen 2021. Myös tuloluokassa 20–40 % tunnusluku nousi neljä prosenttiyksikköä tarkastelujaksolla, mutta ryhmän DTA jäi

kasvusta huolimatta alle puoleen kaikkein pienituloisimpien tasosta. Tuloluokissa 40–60 % ja 80–90 % tunnusluku nousi vuodesta 2014 vuoteen 2017 ja sen jälkeen laski vuoteen 2021 päätyen vuoden 2014 lähtötasoa korkeammalle tasolle. Ylimmän tuloluokan DTA oli selkeästi joukon matalin ja laski hieman vuodesta 2014.

Koko euroalueen yhteenlaskettujen DTA-arvojen kehitys oli päinvastainen Suomeen verrattuna. Kaikkien tuloryhmien mediaani velka-varallisuussuhde laski euroalueella vuodesta 2014 vuoteen 2021. Lasku oli erityisen voimakasta pienituloisimman 20 prosentin tuloluokassa, jonka DTA laski yli 17 prosenttiyksikköä. Velka-tulosuhde oli Suomessa huomattavasti euroaluetta korkeammalla tasolla kaikissa tuloluokissa ja pienituloisimman ryhmän DTA-arvo oli liki nelinkertainen euroalueeseen verrattuna.

Tilastokeskuksen (2021) kotitalouksien varallisuutta koskevasta tilastosta nähdään, että Suomessa kaikkein pienituloisimman tulokymmenyksen mediaanivarat kasvoivat vuodesta 2013 vuoteen 2019 hieman reilu 6000 euroa. Toiseksi pienituloisimman tulokymmenyksen varat pienentyivät vastaavana ajanjaksona yli 10 000 euroa. Tuloluokissa 20–60 % varat pienentyivät vuodesta 2013 vuoteen 2019. Tuloluokkien 70–100 % varallisuus kasvoi vastaavana aikana kasvun oltua suurin ylimmässä tuloluokassa (yli 88 000 euroa). Näyttää siltä, että osalla ryhmistä tunnusluvun kehityksen taustalla vaikutti varallisuuden pieneneminen. Toisilla ryhmillä taas DTA kasvoi varallisuuden noususta huolimatta viitaten kotitalouksien velkamäärän varallisuutta nopeampaan kasvuvauhtiin tarkasteluvälillä.

Tarkastellaan seuraavaksi velka-varallisuussuhteen kehitystä nettovarallisuusryhmittäin.

Taulukko 3. Mediaani velka-varallisuussuhde nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023).

Nettovarallisuus	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	188,4	244,2	220,0	122,3	113,3	96,2
20–40 %	56,9	61,1	55,2	34,7	33,3	33,5
40–60 %	36,3	38,2	36,4	34,4	34,3	30,0
60–80 %	19,7	19,5	19,7	14,6	16,2	14,8
80–90 %	13,7	11,4	14,2	10,3	9,7	9,9
90–100 %	9,1	8,2	8,6	6,7	6,9	6,4

Taulukosta 3 nähdään, että velka-varallisuussuhde oli Suomessa alimmalla nettovarallisuusryhmällä todella korkea. Vuoden 2021 DTA (220,0) oli 24 prosenttiyksikköä vuoden 2017 tasoa pienempi, mutta merkittävästi korkeampi kuin vuoden 2014 lähtötaso. Matalimman nettovarallisuusryhmän mediaanivarallisuus kasvoi hieman vuodesta 2013 vuoteen 2019, mutta ryhmän mediaanivelat kasvoivat vielä voimakkaammin selittäen tunnusluvun kasvua (Tilastokeskus, 2021). DTA oli matalin ylimmällä nettovarallisuusryhmällä (2021 8,6) ja laskenut aavistuksen vuodesta 2014. Nettovarallisuusryhmissä 20–60 % DTA kasvoi vuodesta 2014 vuoteen 2017 ja palasi vuonna 2021 vuoden 2014 lähtötasolle tai sen alle. Muiden nettovarallisuusryhmien osalta DTA pysyi liki muuttumattomana tarkastelujaksolla.

Euroalueen yhdistettyjä lukuja tarkastellessa matalimman nettovarallisuusluokan DTA oli vuonna 2021 yli 96 prosentissa, mutta se laski merkittävästi vuoden 2014 yli 122 prosentista. Muissa varallisuusryhmissä tunnusluku pysyi ennallaan tai aavistuksen laski pois lukien 60–80 % ryhmä, jossa se nousi marginaalisesti. Matalin DTA oli korkeimman nettovarallisuuden omaavalla ryhmällä (2021 6,4). Nettovarallisuuden mukaan tarkasteltuna Suomen DTA-luvut olivat selkeästi euroaluetta korkeammalla tasolla ja

alimman nettovarallisuusryhmän arvot olivat Suomessa yli kaksinkertaiset euroalueeseen verrattuna. Nettovarallisuusryhmissä 40–100 % erot eivät olleet yhtä merkittäviä kuin alemmilla nettovarallisuusryhmillä.

Tarkastellaan lopuksi vielä DTA arvojen kehitystä ikäryhmittäin.

Taulukko 4. Mediaani velan suhde omaisuuteen ikäryhmittäin (ECB, 2023).

Ikäryhmä	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
16–34	75,6	75,6	78,6	51,2	53,1	49,7
35–44	43,8	45,8	49,1	38,7	38,7	36,8
45–54	27,8	27,7	25,9	21,9	21,7	21,2
55–64	15,6	17,2	18,7	12,5	13,2	11,9
65–74	10,3	11,7	9,4	8,9	8,5	7,2
75+	7,3	6,5	5,4	9,3	5,3	4,8

Taulukosta 4 nähdään, että ikäryhmittäin tarkasteltuna DTA oli Suomessa vuonna 2021 selkeästi korkein nuorimpien 16–34-vuotiaiden ryhmässä (78,6) ja nousi kolme prosenttiyksikköä aikaisempiin tarkasteluvuosiin verrattuna. Varallisuustilastoa tarkastelemalla selviää, että nuorimman ikäluokan mediaanivarallisuus oli merkittävästi vanhempia ikäryhmiä alemmalla tasolla (Tilastokeskus, 2021). Toisaalta velkapuolelta katsottuna nuorimmilla kotitalouksilla voi olla jo velkaa, esimerkiksi opintolainan tai ensiasuntolainan muodossa, jotka yhdistettynä matalampaan varallisuustasoon nostivat ryhmän DTA-tasoa muita ikäryhmiä korkeammalle.

Suomessa DTA nousi eniten 35–44-vuotiailla (5,3 prosenttiyksikköä) vuodesta 2014, mutta sen taso vuonna 2021 (49,1) oli alhainen nuorimpaan ikäryhmään verrattuna.

Velka-varallisuussuhde oli matalin yli 65-vuotiailla (2021 alle 10 %) ja varallisuustilastosta selviää, että taustalla oli ryhmän korkea varallisuus ja hyvin matala velkataso nuorempiin ikäryhmiin verrattuna (Tilastokeskus, 2021). Vanhimmat kotitaloudet ovat siis keskimäärin ehtineet kerryttää elinkaarensa aikana hyvin varallisuutta ja maksaa suurimmat lainansa pois ennen eläkkeelle jäämistä.

Euroalueella ikäryhmien velka-varallisuussuhteessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia 2014–2021. Vuonna 2021 DTA oli korkein nuorimmalla 16–34-vuotiaden ryhmällä (49,7) ja matalin yli 75-vuotiailla (4,8). Yli 75-vuotiaiden DTA pienentyi eniten (4,5 prosenttiyksikköä) vuodesta 2014 vuoteen 2021. Velka-varallisuussuhde oli euroalueella Suomea matalammalla tasolla kaikissa ikäryhmissä nuorimman ryhmän ollessa Suomessa selkeästi euroaluetta velkaantuneempi DTA:lla mitattuna. Ryhmien väliset erot eivät olleet yhtä merkittäviä kuin tulo- ja nettovarallisuusryhmiä tarkasteltaessa ja molemmilla alueilla DTA selkeästi laski kotitalouden iän kasvaessa.

HFCS-tutkimuksen tulosten mukaan myös muut tekijät, kuten kotitalouden koko, vaikuttavat velka-varallisuussuhteeseen. Suomessa vuonna 2021 DTA oli korkein yli viiden hengen kotitalouksilla (46,7) ja matalin kahden hengen kotitalouksilla (27,9). Suomessa vuokralla-asujien DTA (109,5) oli merkittävästi asuntovelallisia asunnonomistajia korkeampi (38,8). (ECB, 2023). Tämä voi viitata siihen, että vuokra-asujilla on lainaa (esim. kulutusluottoja tai opintolainaa), mutta heille ei ole kasautunut samalla tavoin varallisuutta kuin asunnonomistaville kotitalouksille.

Yhteenvetona vuoden 2021 velka-varallisuussuhteen tasosta voidaan todeta tilanteen olleen Suomessa huolestuttava kahdella ryhmällä: kaikkein pienituloisimmilla, joilla tunnusluku lähestyi 100 prosenttia sekä matalimmalla nettovarallisuusryhmällä, jolla DTA mediaani kohosi jo 220 prosenttiin. Vähävaraiset kotitaloudet voivat olla merkittävissä ongelmissa lainojensa kanssa, kun velkaa on yli kaksinkertaisesti kotitalouksien varallisuuteen nähden. Ikäryhmistä nuorimmilla kotitalouksilla matala varallisuuskertymä nostaa DTA-arvoa muita ryhmiä korkeammalle.

4.2 Velka-tulosuhde, DTI

DTI eli kotitalouden velkojen suhde tuloihin toimii likviditeettimittarina, joka kertoo kotitalouksien haavoittuvuudesta tulojen muutoksille (Fasianos ja Lydon, 2022). Velka-tulosuhde lasketaan useimmiten vuositasolla jakamalla kotitalouden kokonaisvelat sen kokonaistuloilla. Osassa tutkimuksia tunnusluku lasketaan kotitalouden kokonaisbruttotuloista, kun taas toisissa huomioidaan kotitalouden käteen jäävät nettotulot. HFCS tutkimuksessa tunnusluvun laskentaan käytetään kotitalouden bruttotuloja (ECB, 2023).

Velka-tulosuhteelle asetetut raja-arvot vaihtelevat tutkimuksittain noin 300–500 prosentin välillä. Jo 300 prosentin ylittävä velkojen suhde bruttotuloihin tarkoittaa, että kotitaloudet pysyvät velallisina kauan ja ovat siksi alttiimpia tuleville shokeille, jotka voivat vaikuttaa niiden takaisinmaksukapasiteettiin (Giordana ja Ziegelmeyer, 2017).

Aloitetaan kotitalouksien velka-tulosuhteen kehityksen tarkastelu tuloluokista.

Taulukko 5. Mediaani velka-tulosuhde tuloluokittain (ECB, 2023).

Tuloluokka	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	45,3	61,6	60,9	94,4	73,5	69,0
20–40 %	40,4	39,4	45,6	44,3	47,9	47,5
40–60 %	59,5	57,3	68,5	56,1	54,3	54,8
60–80 %	103,4	96,7	89,7	78,6	76,2	85,1
80–90 %	105,1	110,5	113,4	94,1	98,8	92,5
90–100 %	102,8	95,9	102,5	81,8	79,5	77,8

Taulukosta 5 nähdään, että Suomessa vuonna 2021 DTI oli korkein toiseksi suurituloisimpien ryhmässä (113,4) ja toiseksi suurin ylimmässä tuloluokassa (102,5). Velka-tulosuhde oli matalin tuloluokassa 20–40 % (45,6). Osalla tuloluokista tunnusluku laski vuodesta 2014 vuoteen 2017 ja sen jälkeen kasvoi uudestaan vuoteen 2021 ylittäen vuoden 2014 lähtötason. Ainoastaan 80–90 % tuloluokalla DTI kasvoi koko tarkasteluvälin. Tunnusluku kasvoi eniten pienituloisimpien ryhmässä (15,6 prosenttiyksikköä) ja laski eniten 60–80 % tuloryhmässä (13,7 prosenttiyksikköä) vuodesta 2014 vuoteen 2021. Kaikkien ryhmien DTI-taso oli matala verrattuna esimerkiksi 300 prosentin riskirajaan.

Euroalueella korkein velka-tulosuhde oli tuloluokassa 80–90 % (92,5) ja matalin 20–40 % tuloryhmässä (47,5). Toisin kuin Suomessa, jossa tunnusluku pääasiassa kasvoi, oli euroalueella tunnusluvun kehityksessä enemmän vaihtelua. Osassa tuloluokkia tunnusluku kasvoi ja osassa pienentyi muutamilla prosenttiyksiköillä. Suurin muutos tapahtui pienituloisimpien ryhmässä, jolla DTI putosi yli 25 prosenttiyksikköä vuodesta 2014 vuoteen 2021. Velka-tulosuhde oli Suomessa euroaluetta korkeammalla tasolla tuloluokissa 40–100 % ja euroalueella Suomea korkeampi tätä alemmissa tuloryhmissä. Merkittävin ero oli kaikkein suurituloisimman 10 %:n DTI-luvuissa, jotka olivat Suomessa lähes 25 prosenttiyksikköä euroaluetta korkeammat vuonna 2021.

Yleisenä huomiona kaikkia tarkasteluvuosia koskien voidaan todeta kotitalouksien velka-tulosuhteen kasvavan niiden tulojen kasvun myötä tuloluokissa 20–90 %. Vain pieni- ja suurituloisimpien tuloluokat poikkeavat tästä niin Suomessa kuin euroalueella.

DTI-arvot vaihtelivat Suomessa melko paljon tarkasteltuina vuosina ja syitä muutosten taustalta voidaan tutkia katsomalla kotitalouksien tulojen kehitystä, joka on keskeinen osa tunnuslukua. Taulukkoon 6 on kerätty kotitalouksien tuloryhmien käytettävissä olevien tulojen kehitys Tilastokeskuksen velkaantumistilastosta.

Taulukko 6. Käytettävissä oleva rahatulo tuloryhmittäin 2014–2022 (Tilastokeskus, 2023).

Tuloryhmä	Käytettävissä oleva rahatulo, mediaani (euroa)				
	2014	2017	2020	2021	2022
Pienituloisin 10 %	13 795	13 950	13 982	13 922	13 441
10–20 %	24 063	24 230	22 793	19 586	18 907
20–30 %	30 325	30 869	31 165	31 070	29 850
30–40 %	35 143	35 768	36 469	36 604	35 336
40–50 %	39 422	40 364	41 175	41 491	40 112
50–60 %	44 054	45 151	46 152	46 633	45 217
60–70 %	49 216	50 557	51 826	52 517	50 953
70–80 %	55 500	57 187	58 631	59 525	57 706
80–90 %	65 101	67 272	68 991	70 403	68 160
Suurituloisin 10 %	91 743	96 299	98 311	102 056	97 944

Taulukosta 6 nähdään, että kaikista pienituloisimman tulokymmenyksen käytettävissä olevat tulot kasvoivat vain noin 130 euroa vuodesta 2014 vuoteen 2021 ja lähtivät sen jälkeen laskuun. Toiseksi pienituloisimman tulokymmenyksen mediaanitulot pienentyivät lähes 4500 euroa vuodesta 2014 vuoteen 2021. Suurin pudotus ryhmän tuloissa tapahtui vuodesta 2020 vuoteen 2021 (yli 3000 euroa), mikä viittaisi siihen, että koronapandemia laski ryhmän tuloja erityisen paljon. Tämä tuloissa tapahtunut pudotus selittää osin pienituloisimman 20 %:n tuloryhmän velka-tulosuhteen kehitystä.

Muissa tuloryhmissä käytettävissä olevat tulot pääosin kasvoivat vuodesta 2014 vuoteen 2021. Suurin muutos tapahtui suurituloisimpien ryhmässä, jossa mediaanitulot nousivat yli 10 000 euroa vuodesta 2014 vuoteen 2021, mikä osaltaan selittää ryhmän DTI:n laskua tarkastelujaksolla. Tulot pienentyivät joissain tuloryhmissä vuodesta 2020 vuoteen 2021 ja kaikissa tuloryhmissä vuodesta 2021 vuoteen 2022. Koska velka-tulosuhde (DTI) nousi kaikissa paitsi ylimmässä tuloryhmässä tarkastelujaksolla, viittaa tämä siihen, että näiden tuloryhmien kotitalouksien velkamäärien kasvu oli tulojen kasvua nopeampaa nostaen niiden velka-tulosuhdetta.

Tarkastellaan seuraavaksi velka-tulosuhteen (DTI) kehitystä eri nettovarallisuusryhmissä.

Taulukko 7. Mediaani velka-tulosuhde nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023).

Nettovarallisuus	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	29,6	33,5	45,6	29,8	27,2	22,7
20–40 %	95,5	115,9	77,2	36,1	37,7	55,9
40–60 %	117,2	120,9	124,5	148,1	144,1	141,7
60–80 %	86,1	86,9	85,7	81,1	85,0	92,6
80–90 %	73,8	71,1	83,8	72,4	74,3	86,1
90–100 %	72,3	75,4	78,4	88,1	82,8	83,8

Taulukosta 7 nähdään, että vuonna 2021 nettovarallisuudella tarkasteltuna DTI oli korkein nettovarallisuusryhmässä 40–60 % Suomessa (124,5) ja euroalueella (141,7). Vuonna 2021 Suomessa matalin DTI oli alimman 20 %:n nettovarallisuusryhmällä (45,6), vaikka tunnusluku nousi 16 prosenttiyksikköä vuodesta 2014. Kasvun taustalla vaikutti pääasiassa alimman nettovarallisuusryhmän velkamäärän kasvu (Tilastokeskus, 2021).

Nettovarallisuusryhmässä 20–40 % velka-tulosuhde vaihteli merkittävästi tarkasteluvuosina: ensin se nousi yli 20 prosenttiyksikköä vuodesta 2014 vuoteen 2017, minkä jälkeen se laski lähes 39 prosenttiyksikköä vuoteen 2021. Vaihtelua voi selittää nettovarallisuusryhmän mediaanitulojen pienentyminen vuodesta 2013 vuoteen 2019 (Tilastokeskus, 2021). Lisäksi ryhmän mediaanivelat kasvoivat merkittävästi vuodesta 2013 vuoteen 2016 ja sen jälkeinen laskivat voimakkaasti vuodesta 2016 vuoteen 2019 (Tilastokeskus, 2021). Muissa nettovarallisuusryhmissä vaihtelu oli maltillisempaa.

Euroalueella DTI oli vuonna 2021 selkeästi pienin vähävaraisimpien ryhmässä (22,7), jolla se laski vuodesta 2014 (7,1 prosenttiyksikköä). Euroalueella 20–40 % varallisuusryhmän DTI kasvoi lähes 20 prosenttiyksikköä vuodesta 2014 vuoteen 2021 jääden kuitenkin joukon toiseksi matalimmaksi (55,9 %). Selkeämpää kasvua oli myös toisiksi varakkaimpien ryhmässä (13,7 prosenttiyksikköä) vuodesta 2014 vuoteen 2021. Velka-tulosuhde oli euroalueella Suomea korkeammalla tasolla nettovarallisuusryhmissä 40–100 % ja Suomessa euroaluetta korkeampi matalammissa nettovarallisuusryhmissä 0–40 %.

Tarkastellaan viimeisenä kotitalouksien velka-tulosuhteen kehitystä ikäryhmittäin.

Taulukko 8. Mediaani velka-tulosuhde ikäryhmittäin (ECB, 2023).

Ikäryhmä	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
16–34	87,6	79,5	80,3	62,3	57,4	66,6
35–44	137,1	139,5	145,0	141,7	146,1	136,8
45–54	75,6	76,1	87,0	78,7	80,2	86,2
55–64	46,1	54,2	56,9	45,1	54,4	51,6
65–74	37,7	44,6	40,8	36,3	30,7	32,5
75+	37,9	30,3	19,6	17,0	20,7	18,8

Taulukosta 8 nähdään, että Suomessa vuonna 2021 korkein DTI oli 35–44-vuotiailla (145,0) ja se kasvoi lähes 8 prosenttiyksikkö vuodesta 2014. Kyseisellä ikäryhmällä oli myös korkeimmat mediaanivelat, jotka kasvoivat tarkastelujaksolla (Tilastokeskus, 2021). 35–44-vuotiailla mediaanitulot nousivat vuodesta 2014 vuoteen 2021 (Tilastokeskus, 2023), mutta eivät riittävästi hidastaakseen velka-tulosuhteen kasvua.

Velka-tulosuhde kasvoi Suomessa eniten 45–54-vuotiailla (11,4 prosenttiyksikköä) vuodesta 2014 vuoteen 2021. Vastaavana aikana ikäryhmän käytettävissä olevat mediaanitulot kasvoivat, mutta ryhmän velkamäärän kasvu oli vielä suurempaa (Tilastokeskus, 2023). Vuonna 2021 yli 75-vuotiaiden DTI oli selkeästi joukon matalin (19,6) ja lähes puolittunut vuoden 2014 arvosta. Ikäryhmän 75+ mediaanitulot kasvoivat tarkastelujaksolla, mikä selittää osin tunnusluvun laskua (Tilastokeskus, 2023). Suomessa nuorin ja vanhin ikäryhmä olivat ainoat, joissa velka-tulosuhde ei kasvanut verrattaessa vuosia 2014 ja 2021.

Vuonna 2021 myös euroalueella 35–44-vuotiaat olivat korkeimmin velkaantuneita (136,8) ja yli 75-vuotiaat matalimmin velkaantuneita (18,8) velka-tulosuhteella mitattuna. Euroalueella DTI nousi puolella ja laskenut puolella ikäryhmiä muutoksen oltua suurin 45–54-vuotiailla, joilla velka-tulosuhde kasvoi 7,5 prosenttiyksikköä. Vuonna 2021 ikäryhmittäin tarkastellessa Suomessa DTI-arvot olivat euroaluetta korkeammalla tasolla kaikissa ryhmissä. Lisäksi taulukosta 8 nähdään, että yli 45-vuotiailla velka-tulosuhde laskee kotitalouden iän kasvaessa Suomessa ja euroalueella.

Vuoden 2021 HFCS-tutkimusaallon tulosten mukaan kotitalouksien velka-tulosuhteeseen vaikuttavat myös kotitalouden koko ja asuntovelkaantuminen. Kotitalouksien DTI kasvaa merkittävästi kotitalouden jäsenten määrän kasvaessa: Suomessa DTI oli korkein yli viiden hengen kotitalouksilla (143,3) ja matalin yhden hengen kotitalouksilla (58,6). Suomessa asuntovelallisten asunnonomistajien velka-tulosuhde (150,5) oli merkittävästi vuokralla-asujia (29,0) ja velattomia asunnonomistajia (26,2) korkeammalla tasolla. (ECB, 2023) Asuntolainat ovat usein euromääriltään muita nostettavia lainoja suurempia, joten asuntovelallisten korkeampi velka-tulosuhde on tämän pohjalta ymmärrettävä.

Yhteenvetona tarkasteltaessa velka-tulosuhdetta vuonna 2021 voidaan todeta suurituloisimpien 20 prosentin omanneen korkeimman velka-tulosuhteen Suomessa. Nettovarallisuudella tarkasteltuna DTI oli korkein asteikon puoliväliin sijoittuvilla

kotitalouksilla. Ikäryhmistä 35–44-vuotiaat olivat selkeästi korkeimmin velkaantuneita DTI:n laskiessa yli 45-vuotiailla ryhmillä kotitalouksien iän noustessa. Kaikkien ryhmien mediaaniluvut jäivät selkeästi alle riskirajojen tarkastelujaksolla.

4.3 Velanhoitorasitus, DSTI

Velanhoitorasituksella (DSTI) voidaan mitata kotitalouksien taloudellisen ahdingon vaaraa, sillä se huomioi sekä korkoshokin että tuloshokin vaikutuksen kotitalouksien lainan takaisinmaksukykyyn (Fasianos ja Lydon, 2022). DSTI lasketaan jakamalla kotitalouden kuukausittaiset lainanhoitokustannukset (korkokulut + pääoman lyhennys) kotitalouden kuukausituloilla. Tunnuslukuna DSTI on samantyyppinen DTI:n kanssa: DTI mittaa kotitalouden pidemmän aikavälin lainarasitusta, kun taas DSTI toimii lyhyemmän aikavälin mittarina huomioiden lainapääoman lisäksi lainaamisesta syntyvät korkokustannukset.

Yli 40 prosentin lainanhoitokulut vievät jo merkittävän osan kotitalouden bruttotuloista, jolloin lainanhoitokuluja kasvattava tai tuloja pienentävä shokki vaarantaa kotitalouden lainanmaksukykyä (Giordana ja Ziegelmeyer, 2017). Finanssivalvonnan antaman suosituksen mukaan lainanhakijan kuormitettu velanhoitorasitus ei saisi ylittää 60 prosenttia kotitalouden nettotuloista (Valtiovarainministeriö, 2023). Raja-arvot vaihtelevat, jonkin verran tunnusluvun osalta riippuen mm. siitä käytetäänkö tunnusluvun laskennassa kotitalouden netto- vai bruttokuluja. HFCS-tutkimuksissa tunnusluku on laskettu kotitalouden bruttotuloista (ECB, 2023), joten raja-arvona analyysissä käytetään 40 prosenttia.

Tarkastellaan aluksi miten kotitalouksien velanhoitorasitus kehittyi eri tuloryhmissä.

Taulukko 9. Mediaani velanhoitorasitus tuloryhmittäin (ECB, 2023).

Tuloluokka	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	4,2	3,7	3,0	26,2	23,7	21,2
20–40 %	8,9	7,8	7,3	17,5	15,7	15,8
40–60 %	11,0	10,2	11,2	13,9	13,7	13,6
60–80 %	12,8	12,0	11,6	13,3	13,3	13,4
80–90 %	12,2	12,1	11,8	12,3	12,3	11,8
90–100 %	11,6	11,2	11,3	9,8	10,0	8,7

Taulukosta 9 nähdään, että velanhoitorasitus (DSTI) oli tarkasteluvuosina Suomessa hyvin matala kaikissa tuloryhmissä. Velanhoitorasituksessa ei tapahtunut prosentuaalisesti suuria muutoksia, vaan se pääosin hieman laski vuodesta 2014 vuoteen 2021. Alhaista tunnuslukua todennäköisesti selittää tarkastelujaksolla vallinnut äärimatala korkotaso sekä pidentyneet lainojen takaisinmaksuajat, jotka laskivat kuukausittaisia maksueriä. Vuonna 2021 korkein velanhoitorasitus oli toiseksi suurituloisimpien ryhmällä (11,8) ja matalin pienituloisimpien ryhmällä (3,0). Tunnusluvun arvot antavat Suomen osalta tukea ajatukselle siitä, että euromääriltään suuremmat lainat ja siten myös suuremmat lainanhoitorasitteet ovat painottuneet vahvemmin korkeampituloisille kotitalouksille (tuloluokat 60–100 %).

Velanhoitorasitus oli vuonna 2021 euroalueella Suomea korkeammalla tasolla tuloluokissa 0–80 %. Suomessa vain kaikkein suurituloisimpien velanhoitorasitus oli euroaluetta korkeampi. Euroalueella pienituloisimpien ryhmän lainanhoitorasitus oli suurin (21,2) ja yli seitsenkertainen Suomeen verrattuna. Euroalueen pienin velanhoitorasitus oli suurituloisimpien ryhmässä (8,7). Myös euroalueella lähes kaikilla

tuloryhmillä tunnusluku laski vuodesta 2014 vuoteen 2021 ja lasku oli kaikkein voimakkainta (5 prosenttiyksikköä) pienituloisimmilla kotitalouksilla.

Tarkastellaan seuraavaksi velanhoitorasituksen kehitystä nettovarallisuusryhmittäin.

Taulukko 10. Mediaani velanhoitorasitus nettovarallisuusryhmittäin (ECB, 2023).

Nettovarallisuus	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
Alin 20 %	4,0	3,7	3,9	10,7	10,0	9,1
20–40 %	11,1	10,6	9,8	13,6	12,9	13,1
40–60 %	14,1	13,0	13,4	16,4	15,5	16,0
60–80 %	13,1	12,2	12,7	13,3	13,3	13,1
80–90 %	12,0	11,7	11,3	11,5	12,3	12,5
90–100 %	10,7	10,9	11,3	12,1	13,0	11,9

Taulukosta 10 nähdään, että velanhoitorasitus oli hyvin maltillista kaikissa nettovarallisuusryhmissä. Suomessa vuonna 2021 alimman nettovarallisuusryhmän velanhoitorasitus oli matalin (3,9) ja 40–60 % nettovarallisuusryhmän korkein (13,4). Tunnusluku laski hienoisesti vuodesta 2014 vuoteen 2021 kaikilla muilla paitsi ylimmän nettovarallisuusryhmän kotitalouksilla muutosprosenttien ollessa hyvin pieniä.

Euroalueen DSTI-luvut olivat nettovarallisuusryhmittäin tarkasteltuna Suomea korkeammalla tasolla kaikissa nettovarallisuusryhmissä. Suurin velanhoitorasitus oli nettovarallisuusryhmällä 40–60 % (16,0) ja pienin vähävaraisimmalla ryhmällä (9,1). Myös euroalueella tunnusluvun prosentuaaliset muutokset tarkastelujaksolla olivat hyvin maltillisia ja DSTI pienentyi kaikissa nettovarallisuusryhmissä vuoteen 2014 verrattuna.

Katsotaan viimeiseksi miten kotitalouksien velanhoitorasitus kehittyi eri ikäryhmissä.

Taulukko 11. Mediaani velanhoitorasitus ikäryhmittäin (ECB, 2023).

Ikäryhmä	Suomi 2014	Suomi 2017	Suomi 2021	Euroalue 2014	Euroalue 2017	Euroalue 2021
16–34	8,6	7,0	5,5	13,1	12,4	11,6
35–44	13,8	12,0	13,3	16,3	15,3	15,2
45–54	11,8	12,0	11,7	13,8	13,4	13,3
55–64	10,8	11,2	11,6	11,5	11,6	11,9
65–74	9,4	9,0	10,7	11,1	10,5	10,9
75+	7,8	7,4	6,2	9,4	9,8	9,6

Taulukosta 11 nähdään, että ikäryhmittäin tarkasteltaessa vuonna 2021 Suomessa korkein DTSI oli 35–44-vuotiailla (13,3). Sama ikäryhmä oli myös velka-tulosuhteeltaan korkeimmin velkaantunut, joten sen suurin velanhoitorasitus oli linjassa DTI:n kanssa. Matalimmat velanhoitorasitukset olivat 16–34-vuotiaiden (5,5) ja yli 75-vuotiaiden ryhmistä (6,2). 55–74-vuotiailla tunnusluku kasvoi hieman vuodesta 2014, kun muilla ikäryhmillä se laski. Velanhoitorasituksen lasku oli suurinta nuorimmalla ikäryhmällä (3,1 prosenttiyksikköä). Ikäryhmien 55–74 kulutusluottojen ja elinkeinotoiminnan lainakannat kasvoivat tarkastelujaksolla (Tilastokeskus, 2023). Kyseisten lainojen korko- ja luottokustannukset ovat pääsääntöisesti esim. asunto- ja opintolainoja korkeammat selittäen osaltaan näiden ikäryhmien kasvanutta velanhoitorasitusta.

Euroalueen DSTI-luvut olivat Suomea korkeammat kaikissa ikäryhmissä, mutta erot olivat pääosin pieniä. Yli 75-vuotiaiden lainanhoitorasitus oli pienin (9,6) ja 35–44-vuotiaiden suurin (15,2). Tunnusluvussa ei tapahtunut suuria muutoksia

tarkastelujaksolla euroalueella. Velanhoitorasituksen osalta nähdään, että yli 35-vuotiailla ikäryhmillä tunnusluku pienenee kotitalouksien iän kasvaessa niin Suomessa kuin euroalueella.

HFCS-tutkimustulosten mukaan kotitalouksien velanhoitorasitukseen vaikuttavat osaltaan myös kotitalouden koko ja asumismuoto. Kotitalouden koon kasvaessa sen lainanhoitorasitus nousee. Suomessa vuonna 2021 lainanhoitorasitus oli suurin neljän hengen talouksissa (13,0) ja pienin yhden hengen talouksissa (8,3). Asuntovelallisten asunnonomistajien lainanhoitorasitus oli korkein (14,1) ja vuokralaisten pienin (3,1). Asuntovelallisten asuntolainat ovat usein lainapääomaltaan muita velkatyyppejä suuremmat nostaen asuntovelallisiin kohdistuvaa kuukausittaista velanhoitorasitusta. (ECB, 2023)

Yhteenvetona kotitalouksien velanhoitorasitukseen liittyen voidaan todeta, että vielä vuonna 2021 tunnusluvun arvot eivät lähestyneet riskirajoja millään ryhmällä mediaanilukuja tarkasteltaessa. Tämän tunnusluvun kohdalla on tärkeä huomioida, että tutkimusvuosina mataliin DSTI arvoihin vaikutti merkittävästi jo aiemmin mainittu äärimmäisen matalalla pysynyt korkotaso, joka piti lainanhoitokulut maltillisina myös korkeammin velkaantuneilla kotitalouksilla. Korkojen nousu vuodesta 2022 alkaen on vaikuttanut todennäköisesti eniten juuri tähän tunnuslukuun erityisesti Suomessa, jossa valtaosa lainoista on vaihtuvakorkoisia.

Tarkempien tilastojen puuttuessa kohonneiden korkojen ajalta voidaan kotitalouksien muuttunutta velanhoitorasitusta skenaarioida esimerkkilaskelman avulla. Laskennassa on käytetty Nordean asuntolainalaskuria (2024) ja esimerkkilainana pääomaltaan 100 000 euron annuiteettilainaa, jossa laina-aikaa on jäljellä 25 vuotta. Ennen korkojen nousua kotitalouksien lainakorko + marginaali saattoi olla tasoa yksi prosentti, jolloin lainan maksuerä oli 381 euroa sisältäen 295 euron pääomalyhennyksen. Tämän hetken lainarasituksen mallinnukseen käytetään 4,5 prosentin lainakorko + marginaalitasoa. Tällöin lainan kuukausittainen maksuerä on noussut 561 euroon sisältäen 184 euron

pääomalyhennyksen osuuden. Jos korot laskisivat yhden prosenttiyksikön (korko + marginaali 3,5 prosenttia), maksuerä laskisi 506 euroon ja pääomalyhennyksen osuus kasvaisi 212 euroon. Pääomaltaan suuremmissa lainoissa euromääräinen muutos kuukausierässä on ollut usein vielä merkittävämpi.

Laskelmista nähdään, että lainan kuukausittainen maksuerä on joissain tapauksissa voinut noin puolitoistakertaistua korkojen nousun myötä samalla, kun lainapääoma lyhenee aiempaa hitaammin ja maksettavien korkokulujen osuus on noussut tuntuvasti. Tämä hidastaa kotitalouksien lainakannan pienenemistä ja lisää osaltaan kotitalouksien lainojen kokonaiskustannuksia. Jos kotitalouden tulot eivät ole nousseet korkojen kohottua, kotitalouksien kokema lainanhoitorasitus on kasvanut pienentäen niiden pakollisiin kuluihin ja muuhun kulutukseen käytettävissä olevien varojen määrää.

5 Johtopäätökset

Kotitalouksien velkaantuminen on pienentynyt korona-ajan huipustaan, mutta on yhä historiallisesti tarkasteltuna korkealla tasolla. Kotitalouksien asumiseen liittyvät velat, asuntoluotot ja asuntoyhtiöiden lainaosuudet, muodostavat suurimman erän kotitalouksien velkavastuista. Kyseisten lainakantojen nopea nousu vuosituhannen vaihteen jälkeen on osaltaan ajanut kotitalouksien kasvanutta velkaantumista. Kotitalouksien asuntoluottojen kysyntä kääntyi laskuun vuonna 2022, mutta kotitalouksien vastuulla olevat yhtiölainaosuudet kasvoivat vielä viime vuonna asuntomarkkinoiden merkittävästä viilentymisestä huolimatta. Myös kulutusluottokanta on jatkanut kasvuaan ainakin 2024Q1 saakka viitaten kotitalouksien kasvaneeseen tarpeeseen lyhytaikaisemmalle luototukselle poikkeusvuosien syötyä säästöjä ja tiukennettua kotitalouksien budjettirajoitteita.

Suomen osalta velkaantuneisuuden tunnuslukujen (DTA, DTI, DSTI) tarkastelu paljasti, että jo vuonna 2021 ennen inflaation ja korkojen nousua osalla kotitalouksia velkaantuminen oli kohonnut huolestuttavalle tasolle. Alimman tuloluokan velka-varallisuussuhde (DTA) lähestyi 100 prosenttia ja alimman nettovarallisuusryhmän DTA oli saavuttanut 220 prosenttia. DTI:n ja DSTI:n osalta mediaaniarvot eivät vielä vuonna 2021 lähestyneet riskirajoja millään ryhmällä. Velanhoitorasitus (DSTI) oli useimmilla ryhmillä hivenen laskenut vuodesta 2014. DTA- ja DTI-tunnusluvut olivat suurimmalla osalla tarkastelluista ryhmistä kasvaneet vuodesta 2014 vuoteen 2021. Kohonneiden tunnuslukujen taustalla vaikuttivat mm. kotitalouksien varallisuus- ja tulokehitys, jotka eivät olleet kaikilla ryhmillä pysyneet kotitalouksien velkamäärien kasvun vauhdissa.

Verratessa Suomen mediaanilukuja euroalueen yhdistettyihin arvoihin nähdään, että DTA- ja DTI-tunnusluvuilla mitattuna suomalaiset kotitaloudet olivat pääosin euroaluetta korkeammin velkaantuneita. Velanhoitorasitus oli vielä vuonna 2021 euroalueella useimmissa ryhmissä Suomea korkeammalla tasolla. Tämän tunnusluvun osalta tilanne on todennäköisesti muuttunut korkojen noustua, koska Suomessa lainakannan suuren vaihtuvakorkoisuuden vuoksi kohonnut korkotaso välittyy nopeasti

kotitalouksien kuukausittaisiin lainanmaksueriin nostaen velanhoitorasitusta. Muissa euroalueen maissa kiinteäkorkoiset lainat ovat huomattavasti Suomea yleisempiä ja kotitalouksien velanhoitorasitus on voinut pysytellä Suomea matalammalla tasolla korkojen nousun jälkeen.

Kotitalouksien tulevan velkaantumiskehityksen ympärille kytkeytyy paljon erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat kehityksen suuntaan. Yksi keskeinen tekijä on se, miten korot muuttuvat tulevina vuosina ja mille tasolle ne asettuvat pidemmällä aikavälillä. Useimpien ennusteiden mukaan velallisten on turha haaveilla paluusta ”nollakorkojen” kauteen, vaan totutella ajatukseen, että lainalle joutuu maksamaan korkoa. EKP tiedotti tekevänsä ensimmäisen koronlaskun kesäkuussa 2024, mutta ilman suurempia yllätyksiä korkojen laskusykli ei tule olemaan yhtä nopea ja voimakas kuin niiden nostosykli. Tämänhetkisten markkina-arvioiden mukaan 12 kuukauden euriborkoron odotetaan pysyttelevän yli kolmen prosentin ainakin loppuvuoden ajan. Erilaisten asiantuntija-arvioiden mukaan korkotaso voisi pidemmällä aikavälillä asemoitua euroalueella noin kahden ja kolmen prosentin välille. Korkoennusteisiin liittyy vielä tässä vaiheessa paljon epävarmuutta muun muassa euroalueen tulevan inflaatio- ja talouskehityksen osalta. Korkojen lasku tuo asteittain helpotusta velalliskotitalouksien lainanhoitokuluihin, mutta nähtäväksi jää miten se vaikuttaa pidemmällä aikavälillä kotitalouksien lainakäyttäytymiseen.

Oma vaikutuksensa on myös turvallisuus-, talous- ja työllisyystilanteen kehityksellä. Tällä hetkellä Ukrainassa ja Lähi-Idässä jatkuvat sotatoimet luovat epävarmuutta tulevasta turvallisuustilanteesta Euroopassa ja sen lähialueilla. Positiivisena taloudellisena tekijänä on kotitalouksien asteittainen ostovoiman palautuminen palkankorotusten ja toteutuneiden eläkkeiden indeksikorotusten sekä rauhoittuneen inflaation myötä. Toisaalta heikentynyt taloussykli on luonut epävarmuutta tulevasta työllisyyskehityksestä ja kuluttajaluottamus on ollut hyvin matalalla. Hyvän työllisyystilanteen mukanaan tuoma tasainen tulovirta on yksi keskeinen tekijä kotitalouden lainanhoidon, maksuvalmiuden ja kulutuksen kannalta. Työttömyysjaksot

tai kotitalouden muu suurempi tulojen vaihtelu johtaa todennäköisemmin ongelmiin maksuista selviämisen kanssa etenkin korkeammin velkaantuneilla tai jo valmiiksi matalatuloisilla velalliskotitalouksilla.

Myös valtion viime vuosina kohonnut velkaantuminen voi vaikuttaa kotitalouksien tulevaan velkaantumiskehitykseen. Valtiontalouden tasapainottamiseksi on suunnitteilla toimia, jotka tuntuvat myös kotitalouksien kukkaroissa. Näitä ovat esimerkiksi tulevat arvonlisäveron korotukset ja sosiaaliturvan kiristykset. On mielenkiintoista nähdä, muuttuuko kotitalouksien lainakäyttäytyminen tulevaisuudessa, jos valtion velkaantuminen jatkaa kasvuaan: lisääntyykö kotitalouksien säästäminen ja väheneekö velkaantuminen kotitalouksien ennakoidessa niihin kohdistuvia uusia talouden sopeuttamistoimia

Kotitalouksien velkaantumisen ympärillä riittää vielä paljon tutkittavaa. Oma tutkielmani toimi eräänlaisena yleiskatsauksena Suomen kotitalouksien velkaantumiskehitykseen tällä vuosituhannella. Kun tulevina vuosina julkaistavat tilastot ja aineistot yltävät kattamaan koetut poikkeusvuodet kokonaisuudessaan mahdollistuu moniulotteisempi analyysi esimerkiksi talouteen iskeneiden inflaatio- ja korkoshokkien vaikutusten osalta.

Lähteet

Albacete, N., Gerstner,I. Geyer, N., Lindner, P., Prinz, N., & Woharcik, V. (2022). Effects of interest rate and inflation shocks on household vulnerability in Austria: a microsimulation using HFCS data. Financial Stability Report, *Oesterreichische Nationalbank (Austrian Central Bank)*, 44, 69-77. Noudettu 12.03.2024 osoitteesta https://www.oenb.at/en/Publications/Financial-Market/Financial-Stability-Report.html

Alter, A., Feng, A. X., & Valckx, N. (2018). Understanding the macro-financial effects of household debt: A global perspective. *IMF working paper*, (WP/18/76). https://doi.org/10.5089/9781484349861.001

Anderloni, L., Bacchiocchi, E., & Vandone, D. (2012). Household financial vulnerability: An empirical analysis. *Research in economics*, 66(3), 284-296. https://doi.org/10.1016/j.rie.2012.03.001

Ando, A., & Modigliani, F. (1963). The "Life Cycle" Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests. *The American economic review, 53*(1), 55-84.

Baker, S. R. (2018). Debt and the Response to Household Income Shocks: Validation and Application of Linked Financial Account Data. *The Journal of political economy*, 126(4), 1504-1557. https://doi.org/10.1086/698106

Bufe, S., Roll, S., Kondratjeva, O., Skees, S., & Grinstein-Weiss, M. (2022). Financial Shocks and Financial Well-Being: What Builds Resiliency in Lower-Income Households? *Social indicators research*, 161(1), 379-407. https://doi.org/10.1007/s11205-021-02828-y

Bullock, M. (2023). How well placed are households for interest rate increases. *Economic analysis and policy*, 77, 222-230. https://doi.org/10.1016/j.eap.2022.11.004

Byrialsen, M. R., & Raza, H. (2022). Household debt and macroeconomic stability: An empirical stock‐flow consistent model for the Danish economy. *Metroeconomica*, 73(1), 144-197. https://doi.org/10.1111/meca.12358

Dumitrescu, B. A., Enciu, A., Hândoreanu, C. A., Obreja, C., & Blaga, F. (2022). Macroeconomic Determinants of Household Debt in OECD Countries. *Sustainability (Basel, Switzerland),* 14(7), 3977. https://doi.org/10.3390/su14073977

European Central Bank (ECB). (2023). *Household Finance and Consumption Survey (HFCS).* Noudettu 12.02.2024 osoitteesta https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/hfcs/html/index.en.html

European Commission. (2019). *Financial resilience among EU households : New estimates by household characteristics and a review of policy options.* Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2767/472697

Fasianos, A., & Lydon, R. (2022). Do households with debt cut back their consumption more? New evidence from the United Kingdom. *Bulletin of economic research*, 74(3), 737-760. https://doi.org/10.1111/boer.12317

Ferreira, C., Leiva, J. M., Barrau, G. N., Ortiz, A., Rodrigo, T., & Vazquez, S. (2023). The heterogeneous impact of inflation on households' balance sheets. *BIS Working Papers,* 1152(2023). Noudettu 05.03.2024 osoitteesta https://www.bis.org/publ/work1152.htm

Finanssivalvonta. (2022). *Makrovakausvälineet*. Noudettu 04.01.2024 osoitteesta https://www.finanssivalvonta.fi/markkinoiden-vakaus/makrovakaus/makrovakausvalineet/

Finanssivalvonta. (2023). *Makrovakauspäätös 19.12.2023*. Noudettu 03.02.2024 osoitteesta https://www.finanssivalvonta.fi/markkinoiden-vakaus/makrovakaus/makrovakauspaatokset-ja-liitteet/makrovakauspaatokset-2023/makrovakauspaatos-19.12.2023/

Giordana, G., & Ziegelmeyer, M. (2017). Household debt burden and financial vulnerability in Luxembourg. *Bank for International Settlements*, 46(2017). Noudettu 27.02.2024 osoitteesta https://www.bis.org/ifc/publ/ifcb46m.pdf

Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*.

Kaplan, G., Violante, G. L., & Weidner, J. (2014). The Wealthy Hand-to-Mouth. *Brookings papers on economic activity*, 2014(1), 77-138. https://doi.org/10.1353/eca.2014.0002

Kela. (2023, 13.12.). *Opintolainan valtiontakaus ja opintorahan huoltajakorotus suurenevat*. Noudettu 04.04.2024 osoitteesta https://www.kela.fi/muutokset/5883957/opintolainan-valtiontakaus-ja-opintorahan-huoltajakorotus-suurenevat

Kilpailu- ja kuluttajavirasto. (n.d.). *Maksuhäiriömerkintä*. Noudettu 02.04.2024 osoitteesta https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/perinta-ja-maksujarjestelyt/maksuhairiomerkinta/

Kolios, B. (2021). Australian household debt and the macroeconomic environment. *Journal of economic studies (Bradford)*, 48(1), 21–34. https://doi.org/10.1108/JES-10-2019-0460

Kärkkäinen, S., & Silvo, A. (2023). Household debt, liquidity constraints and the interest rate elasticity of private consumption. *BoF Economics Review,* 2023(2). https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023042538658

Lombardi, M. J., Mohanty, M., & Shim, I. (2022). The relationship of household debt and growth in the short and long run. *Empirical economics*, 63(4), 1887-1911. https://doi.org/10.1007/s00181-021-02188-z

Lusardi, A., & Tufano, P. (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. *Journal of pension economics & finance*, 14(4), 332-368. https://doi.org/10.1017/S1474747215000232

Majamaa, K., & Rantala, K. (2020). Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen. *Valtioneuvoston selvityksiä*, 2020(5). http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201221101608

Mian, A., & Sufi, A. (2018). Finance and Business Cycles: The Credit-Driven Household Demand Channel. *The Journal of economic perspectives*, 32(3), 31-58. https://doi.org/10.1257/jep.32.3.31

Mäki-Fränti, P., & Silvo, A. (2023). Säästöt auttavat kotitalouksia selviämään korkojen noususta. *Euro & talous,* 31(1). https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023062057056

Nordea. (2024). *Asuntolainalaskuri*. Noudettu 20.03.2024 osoitteesta https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/palvelumme/lainat/asuntolainat/mita-asuntolaina-maksaa.html#/

Positiivinen luottorekisteri. (2023). *Tietoa rekisteristä*. Noudettu 04.03.2024 osoitteesta https://www.vero.fi/positiivinenluottotietorekisteri/tietoa-rekisterista/

Putkuri, H. (2020). Asuntorahoituksen trendit Suomessa vuosituhannen vaihteen jälkeen. *Suomen Pankki*, 2020(122). https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202010072435

Silvo, A., & Nyholm, J. (2022). Kotitalouksien velkaantuminen noudattaa talouden suhdanteita. *Euro & talous*, 30(2). https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202206221306

Subova, N., Mura, L., & Buleca, J. (2021). Determinants of household financial vulnerability: Evidence from selected EU countries. *E+M ekonomie a management*, 24(3), 186–207. https://doi.org/10.15240/tul/001/2021-3-011

Suomen Asiakastieto Oy. (2024, 05.04.). *Maksuhäiriöisten kuluttajien määrä kääntyi jälleen kasvuun*. Noudettu 07.04.2024 osoitteesta https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/maksuhairioisten-kuluttajien-maara-kaantyi-jalleen-kasvuun.html

Suomen Pankki. (2023a). *Makrovakausraportti 2/2023*. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231215154768

Suomen Pankki. (2023b, 27.04.). Korkojen nousu testaa velallisten, sijoittajien ja rahoitusjärjestelmän kestävyyttä: vakausarvio. *Euro & talous*, 31(1). https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023042739211

Suomen Pankki. (2023c, 03.04.). *Vuonna 2022 joukkorahoitusta ja vertaislainoja välitettiin huomattavasti vähemmän kuin edellisenä vuonna*. Noudettu 01.04.2024 osoitteesta https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot2/tilastotiedotteet_fi/joukkorahoitus-ja-vertaislainaus/2023/vuonna-2022-joukkorahoitusta-ja-vertaislainoja-valitettiin-huomattavasti-vahemman-kuin-edellisena-vuonna/

Suomen Pankki. (2024a, 02.04.). *Suomen kotitalouksien euromääräiset lainat ja talletukset*. Noudettu 02.04.2024 osoitteesta https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/pt_kotitalouksien_lainat_ja_talletukset_fi/

Suomen Pankki. (2024b). *Kotitalouksien muut lainat käyttötarkoituksittain*. Noudettu 03.04.2024 osoitteesta https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/kuviot/rati-kuviot-fi/kotitalouksien_muut_lainat_chrt_fi/

Tilastokeskus. (2021). *Kotitalouksien varallisuus*. Noudettu 26.04.2024 osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vtutk/?tablelist=true

Tilastokeskus. (2023). *Velkaantumistilasto*. Noudettu 29.03.2024 osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__velk/?tablelist=true

Tilastokeskus. (2024). *Kotitalouksien tunnuslukuja, neljännesvuosittain, 2000Q1-2023Q4*. Noudettu 28.03.2024 osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rtp/statfin_rtp_pxt_129g.px

Ulosottolaitos. (2024). *Ulosotto Suomessa, Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2023*. Noudettu 06.03.2024 osoitteesta https://www.ulosottolaitos.fi/fi/index/ulosottolaitos/julkaisutjaasiakirjat/tilastot.html

Valderrama, L., Gorse, P., Marinkov, M., & Topalova, P. (2023). European Housing Markets at a Turning Point – Risks, Household and Bank Vulnerabilities, and Policy Options. *IMF working paper*, 2023(76). Noudettu 08.01.2024 osoitteesta https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/03/24/European-Housing-Markets-at-a-Turning-Point-Risks-Household-and-Bank-Vulnerabilities-and-531349

Valtiovarainministeriö. (2023). Kotitalouksien velkaantuminen ja korkojen nousu - Työryhmän raportti. *Valtiovarainministeriön julkaisuja*, 2023(34). http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-250-5